

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Úskalí života rodin s dětmi dlouhodobě setrvávajících na ubytovnách

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Studijní program: **REHABILITACE**

Autor: Bc. Stanislava Kubešová

Vedoucí práce: Mgr. Hana Francová, Ph.D.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem „Úskalí života rodin s dětmi dlouhodobě setrvávajících na ubytovnách” jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 10. 08. 2017

.....

Kubešová Stanislava

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. Haně Francové, Ph.D. za kvalifikované vedení mé práce, za vstřícnost a podporu při zpracování vlastního námětu práce a za její obětavý přístup. Dále za cenné rady a připomínky při zpracovávání mé diplomové práce, které mi byly velkou pomocí.

Děkuji také své rodině za podporu po dobu mého studia.

Úskalí života rodin s dětmi dlouhodobě setrvávajících na ubytovnách

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje životu rodin s dětmi v ubytovacích zařízeních. Důvodem, proč některé rodiny dlouhodobě žijí v ubytovacích zařízeních, bývá nedostatek finančních prostředků, vysoké zadlužení, problémy s dodržováním povinností vyplývajících z nájemní smlouvy. Práce si klade za cíl zmapovat rizika spojená s dlouhodobým bydlením rodin s dětmi v těchto zařízeních. Dále zjišťuje, jaké jsou možnosti rodin s dětmi získat standardní bydlení a zároveň, jaká je jejich připravenost řešit povinnosti, které plynou z nájemního bydlení a současně porovnat názor samotných rodičů s názory odborné veřejnosti.

Teoretická část práce na svém začátku objasňuje právo na bydlení jako základní lidskou potřebu, explikuje podmínky nájemní formy bydlení a ubytovacího zařízení, dále se věnuje integraci osob z vyloučených oblastí, nejsou opomenuty faktory, které ohrožují osoby dlouhodobě se zdržující v ubytovnách, instituce participující na řešení této problematiky, možné řešení této problematiky a s tím související poskytování sociálních dávek na úhradu bydlení. Praktická část je zpracována formou kvalitativního výzkumu, technikou polostrukturovaného rozhovoru. Výzkumné šetření mělo dvě části, v první části jsem se zaměřila na názory rodičů, kteří žijí s dětmi dlouhodobě v ubytovacích zařízeních, druhá část výzkumu byla realizována s komunikačními partnery z řad odborné veřejnosti. Rozhovory byly uskutečněny ve třech ubytovacích zařízeních a na pracovištích jednotlivých partnerů z řad odborné veřejnosti.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že život v ubytovnách s sebou přináší velmi negativní důsledky, lidé zde žijí v sociálním odloučení v naprosto nevyhovujících hygienických i technických podmínkách. Tato situace má i negativní dopad na děti, kterým chybí kultura bydlení.

Je potřeba jasně specifikovat vzájemnou spolupráci sociálních pracovníků působících na úřadech práce, obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, na krajských úřadech. Při přechodu z ubytovacího zařízení do nájemního bydlení pomoci rodinám s úhradou kauce, zvýšit zaměstnanost, což je nejlepší nástroj proti sociálnímu vyloučení, zároveň stanovit horní maximální hranici úhrad za ubytovny. Přijmout zákon o sociálním bydlení, který by

měl pomoci řešit bytovou situaci zejména rodin s dětmi, aby děti z těchto rodin mohly vyrůstat a žít trvale ve slušných podmínkách.

Klíčová slova

Sociální vyloučení; nájemní bydlení; ubytovací zařízení; sociální bydlení; integrace.

The Life of Families with Children in the Long Term Remaining in Hostels

Abstrakt

Diploma thesis discusses life of families with children in social housing. Reasons for long term life of some families in social housing is lack of money, high indebtedness, issues concerning duties of rental agreements. The thesis aims to map risks related to long term using of these facilities. Further it examines means of acquiring standard accomodation of these families and their readiness for duties following house rental. It also inquires in comparison of opinions of families with expert opinions.

Theoretical part clarifies right for accomodation as a basic human need. It explains term of renting and social housing. Furthermore it deals with integration of persons from excluded localities. Factors of endangering persons living long term in social housing, institutions concerned with these issues, possible solutions and related benefits entitlements are also part of the theoretical part.

Practical part is in form of qualitative research: namely semi-structured interview. Research has two parts. First part is focused on opinions of actual families living in social housin. In second part are opinions of experts. Interviews took place in three social houses and in workplace of experts.

From the research results is clear that life in social housing has negative impact on the occupants. People live there in social isolation and in very bad sanitary and technical conditions. This situation has very bad influence on children who lack the culture of regular accomodation.

It is necessary to specify the cooperation principle of social workers in job centers and in government instituions. Families need help with the transition from social housing to rental housing. Considering for example the means for paying the deposit. Another step could be the employment increase, which is the best tool agains the social exclusion. Simultaneously it is necessary to put in place a rent cap of social housing, to adopt legislation concerning social housing that would solve particulary housing issues of

families with children, thus allowing parents to raise children sustainably in decent conditions.

Keywords

Social isolation; Rental; Hostels; Social housing; Integration.

Obsah

Úvod.....	10
1 Současný stav.....	12
1.1 Právo na bydlení.....	12
1.1.1 Nájemní forma bydlení.....	13
1.1.2 Ubytovací zařízení.....	14
1.2 Integrace osob z vyloučených oblastí	15
1.3 Cílová skupina – nejčastější obyvatelé ubytovacího zařízení.....	19
1.3.1 Početné romské rodiny	19
1.3.2 Osoby se sociálně nepřijatelným chováním a kriminální minulostí.....	20
1.3.3 Osamocené matky s dětmi.....	21
1.4 Dodržování hygienických zásad a zásad bezpečnosti.....	22
1.5 Možné negativní důsledky života rodin s dětmi v ubytovacích zařízeních	22
1.6 Instituce participující na řešení problematiky	24
1.7 Možné řešení situace	26
1.7.1 Azylové domy	26
1.7.2 Sociální bydlení	28
1.8 Poskytování sociálních dávek ve spojitosti s bydlením	30
1.8.1 Nepojistné sociální dávky.....	30
1.8.1.1 Státní sociální podpora.....	31
1.8.1.2 Hmotná nouze	32
1.9 Základní východiska pro posouzení případu hodného zvláštního zřetele.....	35
1.9.1 Podmínky pro posouzení případu hodného zvláštního zřetele.....	36
2 Cíle práce a výzkumné otázky	38
2.1 Cíl práce	38
2.2 Výzkumné otázky.....	38
3 Metodika	39
3.1 Použité metody a techniky sběru dat.....	39
3.2 Výzkumný soubor	41
3.3 Etika výzkumu	44
3.4 Možná zkreslení výzkumu	44
4 Výsledky	46
4.1 Výsledky rozhovorů	46

4.2 Shrnutí výsledků výzkumu vzhledem k výzkumným otázkám.....	70
5 Diskuze	72
6 Závěr	82
7 Seznam literatury	85

Úvod

Práce se věnuje rodinám s dětmi, které dlouhodobě žijí v ubytovacích zařízeních. Důvodem, proč někteří lidé dlouhodobě žijí v ubytovacích zařízeních, je celý komplex sociálních jevů, jehož součástí bývá nedostatek finančních prostředků, vysoké zadlužení, problémy s dodržováním povinností vyplývajících z nájemní smlouvy, příslušnost k romské menšině. Tito lidé, pokud opustí prostor nájemního bydlení, mají pouze malou šanci k návratu, velmi těžce získávají zpět tuto formu bydlení. Pokud ji získají, mají často problémy s jejím udržením. Bydlení v ubytovacím zařízení pak často představuje pro tyto osoby přijatelnou alternativu, neboť poskytuje více svobody než bydlení v sociálním zařízení typu azylového domu. Na druhou stranu obyvatelům často chybí znalost efektivních strategií při řešení své životní situace využívat standardní institucionální prostředky.

Při provádění výzkumu jsem sama osobně prošla třemi ubytovacími zařízeními a mohla jsem se přesvědčit o tom, jaké nekvalitní a nedůstojné bydlení za vysoké ceny poskytuje tato nestandardní forma bydlení. Lidé zde žijí v malých prostorách, ve špatných hygienických podmínkách, bez jakéhokoliv soukromí s omezováním návštěv členů rozšířené rodiny. Uvnitř ubytovacích zařízení nezřídka dochází k rušení občanského soužití. Toto nevyhovující prostředí má vliv hlavně na rodiny s dětmi. Děti nemají vlastní pokoj ani hřiště. Jsou izolované v jednom prostoru, daleko od kamarádů a od školy. Ubytovací zařízení jim neposkytuje žádné zázemí. Podmínky, ve kterých děti vyrůstají, bude mít zcela jistě dopad na jejich další vývoj.

Úhrada bydlení v ubytovacím zařízení je realizována prostřednictvím dávky hmotné nouze doplatku na bydlení. Od 01. 06. 2017 je stanovena úhrada nákladů u této nestandardní formy bydlení maximálně do výše 80% normativních nákladů na bydlení. Cílem tohoto kroku je, aby v této formě bydlení lidé dlouhodobě vůbec nebydleli. Touto cestou chce stát z ubytovacích zařízení „vytáhnout“ především rodiny s dětmi, a to za spolupráce úřadu práce a sociálních odborů jednotlivých obcí a poskytnout jim sociální byty. Přípravovaný zákon o sociálním bydlení, který by měl zajistit dostatek sociálních bytů pro sociálně potřebné, je v současné době velmi diskutované téma. Z tohoto navrženého dokumentu by mělo být jasné, kdo bude mít na sociální byt nárok, kdo tyto byty bude financovat a zajišťovat. Nabízí se ovšem otázka, zda se z těchto oblastí nestanou další sociálně vyloučené lokality.

Touto prací jsem chtěla reagovat na ubytovny, především na nevhodné podmínky a nedůstojné žití rodin s dětmi v ubytovnách, na vynakládání financí za doplatky na bydlení ze státního rozpočtu prostřednictvím úřadů práce, na byznys s chudobou.

Kvalita bydlení a jeho dostupnost je vnímána jako ukazatel životní úrovně společnosti. Bydlení je využíváno téměř všemi obyvateli státu. Dostupnost bydlení je bezprostředně přímo úměrná jeho ekonomickým možnostem. Bydlení je oprávněně vnímáno jako jedna ze základních lidských potřeb.

1 Současný stav

1.1 Právo na bydlení

Právo na bydlení bývá zařazeno mezi sociální práva a nalezneme jej především v mezinárodních dokumentech, které obsahují sociální, hospodářská a kulturní práva, jako je například Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech nebo Revidovaná Evropská sociální charta (Tučková, 2016). Sociální práva jsou označována jako lidská práva druhé generace.

Ve Všeobecné deklaraci lidských práv v článku č. 25, odst. 1 (s. 52) se nachází ustanovení, které se týká bydlení:

- *Každý má právo na životní úroveň přiměřenou zdraví a blahobytu jeho i jeho rodiny, čítajíc v to potravu, šatstvo, bydlení, lékařskou péči a nezbytné sociální služby, má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při pracovní nezpůsobilosti, při ovdovění, v stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.*

Právo na bydlení je jednoznačně právem požívajícím ochrany ze strany státu. Nutno však uvést, že již z formulace tohoto práva vyplývá, že toto právo není absolutní, je spojováno s určitými sociálními skupinami, s rodinami (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011).

Zároveň nemůže být vykládáno jako povinnost státu zajistit každému přiměřenou životní úroveň, včetně bydlení. Úkolem jednotlivých států je „pouze“ vytvořit takové podmínky, které umožní maximální možnou realizaci tohoto práva (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015).

Toto právo je v praxi realizováno pomocí nástrojů sociální politiky – sociální služby, sociální práce a sociální dávky a nástrojů politiky bytové – dvou forem sociálního bydlení: sociální a dostupné byty (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015).

V Listině základních práv Evropské unie, v článku 34 (© 2012) je uvedeno, že toto právo se uznává a respektuje za účelem boje proti sociálnímu vyloučení a chudobě, jeho cílem je zajistit důstojnou existenci pro všechny, kdo nemají dostatečné prostředky.

Mezinárodní sdružení Feantsa, zabývající se otázkou bezdomovectví, charakterizuje domov jako prostor, který výlučně patří jedinci či jeho rodině. Jde o místo, které jedinci zajišťuje soukromí a možnosti navazovat sociální vztahy, jedinec disponuje právním titulem tento prostor obývat – legální aspekt (Trýbová, 2017). Neuspokojivé bydlení je významným faktorem, v jehož důsledku dochází k izolovanosti a vyloučení ze života společnosti (Krebs, 2015).

Trýbová (2017) ve své práci uvádí, že otázka bydlení zaujímá důležitý charakter při uspokojování základních potřeb člověka, neboť jistota a kvalita bydlení patří mezi hlavní faktory, jež přispívají k sociální inkluzi.

S problematikou bydlení úzce souvisí i potřeba ochrany (Krušinská, 2014). Jestliže je jakákoliv osoba vystavena exekuci, je tím výrazně narušena ochranná „bublina“ kolem její domácnosti.

1.1.1 Nájemní forma bydlení

Nájem, resp. nájemní smlouva, je tradičním a klasickým institutem soukromého práva a i dnes patří k nejčastěji frekventovaným právním důvodům užívání cizí věci. Problematiku nájemních smluv upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v § 663–723.

V Normativní instrukci Ministerstva práce a sociálních věcí (2013) se dále uvádí, že nájemní smlouvu k bytu je možné uzavřít pouze k prostoru, který je na základě zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování, ve znění pozdějších předpisů, příslušným stavebním úřadem účelově určen k bydlení.

Podle § 3 písm. g) vyhlášky č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby, ve znění pozdějších předpisů, se bytem rozumí soubor místností, popřípadě jedna místnost, které svým stavebně technickým uspořádáním a vybavením splňuje požadavky na trvalé bydlení a je k tomu účelu užívání určen. Podle výše uvedené vyhlášky se obytnou místností rozumí část bytu, která je určena k trvalému bydlení a má nejmenší podlahovou plochu 8 m², pokud tvoří byt jedna obytná místnost, musí mít podlahovou plochu nejméně 16 m².

Nájem bytu vzniká písemnou nájemní smlouvou, dle které pronajímatel přenechává za úplatu byt do dočasného užívání nájemci a nájemce se za užívání bytu zavazuje platit pronajímateli nájemné (Selucká, 2005).

Dle § 686 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, nájemní smlouva musí obsahovat označení bytu, jeho příslušenství, rozsah jejich užívání, způsob výpočtu nájemného a úhrady za plnění spojená s užíváním bytu nebo jejich výši, nájemní smlouva musí mít písemnou formu.

1.1.2 Ubytovací zařízení

Osoby, které nemají dostatečné finanční příjmy, jsou zadluženy nebo z jiných důvodů přestávají platit nájem, o nájemní bydlení přicházejí a stávající situaci řeší bydlením v ubytovacích zařízeních, které představují prostředí se značným rizikem dalšího zhoršení sociální situace (Hruška, 2013).

Immanentním znakem bydlení v ubytovacích zařízeních je nižší právní ochrana (Jedináková, 2013). Ubytovací zařízení poskytuje přechodné dlouhodobé bydlení pro osoby s nízkými příjmy, které jsou s ohledem na nedostatečné celkové majetkové a sociální poměry ohroženy chudobou a sociálním vyloučením (Baranová, © 2014). Autorka dále uvádí, že je využíváno osobami, jejichž celkové sociální a majetkové poměry neumožňují získat byt k trvalému bydlení. Krátkodobé smlouvy na dobu určitou jsou pravidelně prodlužovány v momentě složení potřebných financí. Tyto finanční částky za ubytování lze hradit z dávek hmotné nouze, doplatku na bydlení.

Současné ubytovací zařízení provozované k dlouhodobému ubytování sice splňují požadavky stavebních předpisů určené pro ubytovací zařízení pro přechodné ubytování, je však sporné, zda tyto parametry skutečně vyhovují pro zařízení využívaná k dlouhodobému bydlení rodin s dětmi (Jedináková, 2013). Měla by být pouze krajním řešením, neboť se jedná o nevyhovující objekty stojící stranou od center měst (Trýbová, 2016). Většinou se nacházejí ve špatném technickém stavu, který je často vysvětlován jako důsledek špatného zacházení s nájemníky, nevyhovující podmínky je třeba chápat jako důsledek procesu omezování investic ze strany majitele nemovitosti (Růžička, 2011).

Keller (2011) uvádí, že za současných sociálních a ekonomických podmínek je pro spoustu lidí, žijících v ubytovacích zařízeních, velice obtížné pořízení nového bydlení.

Ohrožené skupiny obyvatel tak často končí v ubytovacích zařízeních, v nichž oproti všeobecnému povědomí nejsou pouze nepřizpůsobiví občané, ale stále častěji samoživitelé a rodiny s nezletilými dětmi (Keller, 2011). Hruška (2013) upozorňuje na skutečnost, že ubytovací zařízení většinou nevyžadují kauci, nepřítomnost kaucí je tedy logickým důsledkem ekonomické situace sociálně slabých osob, které zde ve velkém počtu žijí.

Důsledkem výše uvedených skutečností je rozmach dlouhodobého ubytování v ubytovacích zařízeních. Ze slabé ekonomické situace sociálně slabých osob se tak stal byznys stojící především na ziscích majitelů ubytoven (Hruška, 2013).

1.2 Integrace osob z vyloučených oblastí

Územní segregace je projevem sociálních nerovností v příjmech a vzdělání (Friedrichs, © 2005). Představuje výsledek tendence domácností s nízkými příjmy nebo domácností nezaměstnaných soustřeďovat se v určité lokalitě, konkrétně jde o strukturální změny na určitém území, jež vedou k zchudnutí, vysoké nezaměstnanosti a k sociálnímu vyloučení určité části obyvatel (Mareš et al., 2008).

Pomoci obyvatelům dostat se z vyloučených míst vyžaduje celou řadu vzájemně provázaných kroků, na nichž se musí podílet celá řada aktérů – státní správa, samospráva, neziskové organizace (Mareš et al., 2008).

Vyžaduje mimo jiné:

- Snížit výskyt chudoby
- Ozdravit lokální trh práce (včetně podpory malých firem zaměstnávajících obyvatele daného území) a zvýšit zaměstnanost obyvatel, a tak snížit míru nezaměstnanosti v daném území
- Zvyšovat zaměstnanost vyloučených osob – vytváření pracovních příležitostí samo o sobě nestačí
- Zlepšovat zdravotní služby a tím i zdravotní stav obyvatel

- Zlepšovat kvalitu předškolních a školních zařízení a zabránit segregaci dětí z vyloučeného prostředí od dětí běžné populace
- Pomáhat rodinám zvyšovat jejich kompetence ke spolupráci se školou a vytvářet dětem podmínky pro vzdělávání
- Řešit nedostatek sociálních bytů a chybějící systém rotace na nich – domácnosti na vzestupu se z těchto bytů nestěhují do nákladnějších
- Snižovat míru kriminality ohrožující nejen okolí vyloučené oblasti, ale i její obyvatele, především děti, klást důraz na prevenci šíření drogové závislosti a ostatních asociálních forem jednání
- Zvyšovat míru sociálního kapitálu (bridging – spojovat jedince z vyloučených území s ostatní populací) a zvyšovat aspirace obyvatel tohoto území
- Chápat problémy sociálně vyloučených jako problémy celé společnosti
- Usilovat o participaci na realizaci změn od těch, jichž se týkají, což je hlavní předpoklad její úspěšnosti a efektivnosti
- Klást důraz na vlastní aktivitu sociálně vyloučených při změně podmínek svého života (Mareš et al., 2008).

Chudobu a sociální exkluzi definuje Krebs (2015) jako stav, kdy jedinec či skupina lidí neparticipuje plně na ekonomickém a sociálním životě společnosti, nebo když jejich přístup k příjmu a ostatním zdrojům jim neumožňuje dosáhnout životní standard, který je považován ve společnosti, v níž žijí, za přijatelný. Autor poukazuje na to, že se jedná o vyloučení z ekonomického života společnosti v důsledku nedostatečných příjmů, tak i o vyloučení ze sociálního života společnosti v důsledku nedostatečného přístupu ke zdrojům, které společnost nabízí. Ke zdrojům společnosti patří: trh práce, bydlení, vzdělávání, sociální ochrana a zdravotní péče (Krebs, 2015).

Podle Gregga et al. (© 2006) sociální vyloučení zdůrazňuje sociální dimenzi znevýhodnění, dlouhodobý a mezigenerační charakter chudoby.

Mezi příčiny sociálního vyloučení patří dlouhodobá nezaměstnanost, nízká kvalita zaměstnání a dlouhodobě nízký příjem (Krebs, 2015). Dlouhodobě nezaměstnaní, ti,

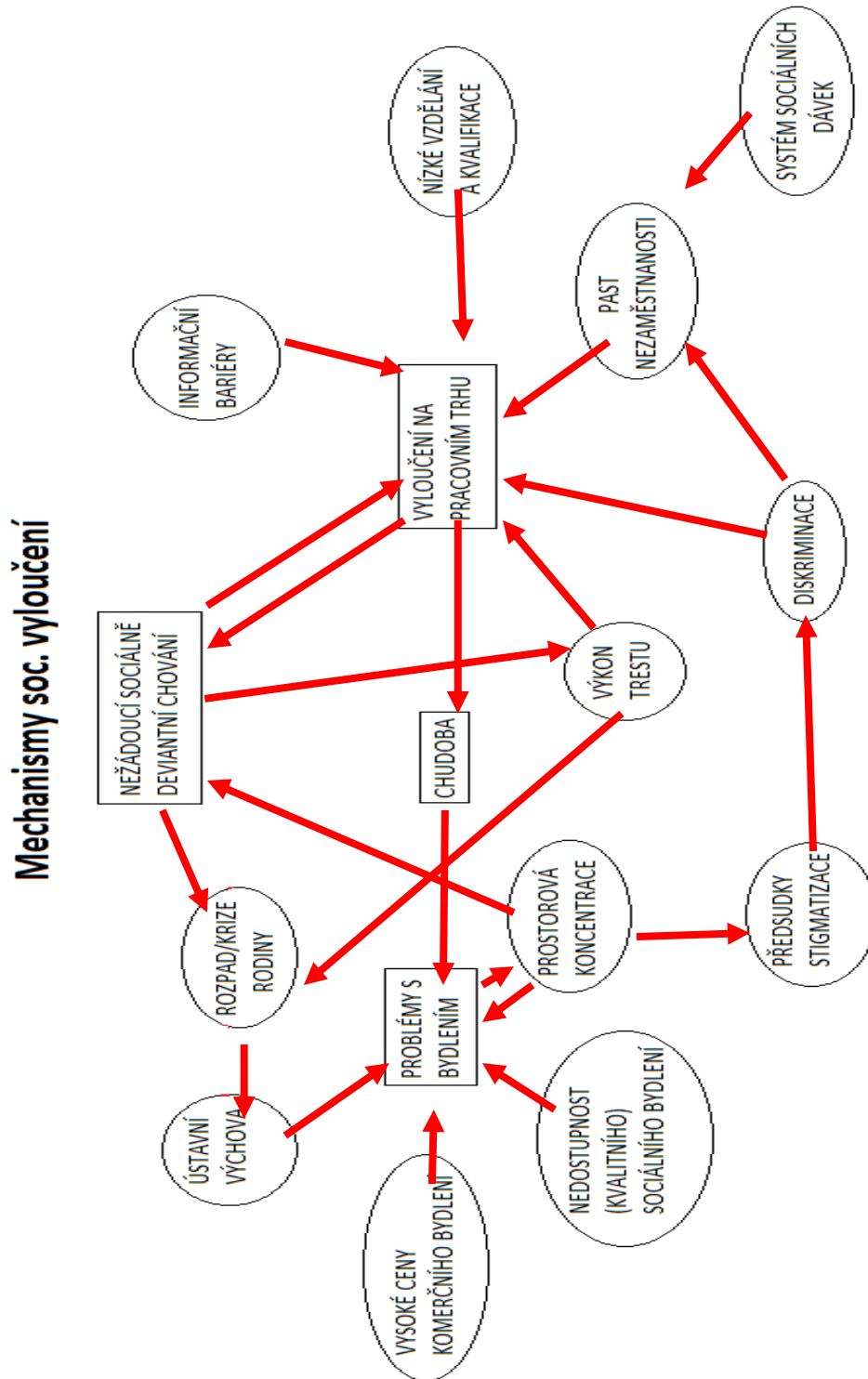
kteří mají nízko placené zaměstnání nebo nejisté zaměstnání, žijí velmi často v trvalé chudobě a mají nízkou sociální pozici ve společnosti (Krebs, 2015). Díky dlouhodobé nezaměstnanosti člověk ztrácí pracovní návyky, kvalifikaci, sebeúctu, sebedůvěru a ti, kteří mají dlouhodobě nízký, nepřiměřený nebo téměř žádný příjem (pracovní nebo sociální), jsou ohroženi zvýšeným rizikem sociální izolace (Krebs, 2015).

Pokud hovoříme o sociálním vyloučení v souvislosti s bydlením, jedná se o vyčlenění určité sociální skupiny z městského prostoru do oblasti na periferiích měst a obcí, do lokalit s omezenou obslužností (Trýbová, 2016). Autorka dále uvádí, že deprivace je v tomto případě výsledkem nedostatečnosti prostředí, hlavně, jak je již výše uvedeno, nedostatečné nabídky práce, vzdělávání, školství, dopravní obslužnosti a dalších zdrojů.

V podobném duchu hovoří i Mareš et al. (2008), který uvádí, že v těchto lokalitách se mezi obyvateli vyskytují symptomy extrémní chudoby, především závislost na sociálních dávkách, což je pro mnohé jediný zdroj příjmů, vysoký počet nesezdaného soužití, těhotenství nezletilých, osamělých matek. Roosa et al. (© 2005) k tomuto tématu dodává, že život ve vyloučených lokalitách s sebou nese i omezené zdroje pomoci a podpory.

Ubytovací zařízení nepředstavují vhodné řešení nedostupnosti standardního bydlení nízkopříjmových skupin obyvatel, jsou pouze krajním řešením (Trýbová, 2016). Ubytovací zařízení by měla sloužit jako nouzové řešení na cestě zpět k nájemní formě bydlení.

Schéma sociálního vyloučení

Zdroj: MAREŠ, 2008

Výše uvedené schéma naznačuje, jak spolu jednotlivé problémy souvisejí a jak mechanismy sociálního vyloučení fungují. Pokud se zamyslíme například nad vyloučením na pracovním trhu ve vztahu k lidem žijícím na ubytovnách. Ubytovny často nacházíme na okrajích měst, periferiích a v tzv. vyloučených lokalitách uvnitř města. Člověk žijící na ubytovně tak pocítuje různé bariéry. Jednou z těchto bariér je bariéra informační. Například kvůli nedostatku financí nemá přístup k internetu a těžko se dopravuje z periferie města či nemá finance na dopravení se. Nedostatek informací o volných místech či jiných krátkodobých pracovních příležitostech, případně pozdní informace o volném místě může způsobit, že příležitost k vhodnému zaměstnání zanikne. Adresy ubytoven jsou navíc v menších městech obecně známou adresou. Uvedení místa bydliště v životopise pak může mít negativní důsledky na samotný přístup zaměstnavatele při hledání práce uchazečem či na případnou stigmatizaci. Lidé žijící na ubytovnách se též často potýkají s problémem nízké kvalifikace. Tu od nich zaměstnavatel zjišťuje hned při prvním setkání, vypisuje se v životopise a je také jednou z hlavních příčin nepřijetí do zaměstnání.

Nemožnost sehnat jiné nájemní bydlení se často vyskytuje u osob, které mají za sebou trestní minulost. I to se negativně promítá do zájmu zaměstnavatelů o případného uchazeče. Příslušnost k určitému etniku či národní příslušnost pak může případnému zájemci o zaměstnání zavřít pomyslné dveře úplně. Všechny tyto faktory pak vytvářejí určitou past nezaměstnanosti, ze které se pak lidé obtížně dostávají. Přitěžujícím faktorem mohou být též pohledávky u různých finančních společností či dluh na výživném. Tito lidé pak často propadají sociální síti, až k systému sociálních dávek.

1.3 Cílová skupina – nejčastější obyvatelé ubytovacího zařízení

1.3.1 Početné romské rodiny

Místa, ve kterých dochází ke koncentraci romských občanů, bývají často popisována jako ghetta (Mareš et al., 2006).

Ghetta tvoří uzavřená společenství, která mají vlastní pravidla a normy, které se týkají zaměstnání, vzdělání, životních strategií a celkově uspokojování základních potřeb (Trýbová, 2016). Autorka k tomuto tématu dodává, že problematické jsou také

předávané vzorce chování, které ovlivňují děti vyrůstající v těchto uzavřených společenstvích.

Ačkoliv převážná část domácností romské menšiny patří do skupiny domácností s nedostatečnou kapacitou pro udržení dlouhodobého nájemního bydlení, velká část patří rovněž do skupiny domácností, pro něž je trhem nabízené bydlení bez veřejné pomoci finančně nedostupné, a které jsou na trhu bydlení z tohoto i jiných důvodů diskriminovány (Lux, et al., 2010). Jejich problémem je diskriminace na volném trhu bydlení, a to z důvodu jejich etnického původu, důsledkem pak rovněž nedostupnost dlouhodobého nájemního bydlení (do stejné skupiny patří i mladé rodiny s dětmi, vicedětné rodiny, neúplné rodiny, domácnosti imigrantů). (Lux et al., 2010). Autoři dále uvádějí, že v oblasti bydlení se Romové potýkají s diskriminací v nesrovnatelně větší míře než v případě zaměstnávání nebo vzdělávání.

Početnější skupiny romských obyvatel tak často žijí v jednoduše vybavených ubytovacích zařízeních a mnohdy i nebytových prostorech v nevyhovujících hygienických podmínkách, se sníženým přístupem k většinovému společenskému prostředí (Trýbová, 2016).

Trvale špatné životní podmínky nemotivují ani ty, kteří o vymanění z těchto prostor usilují (Sirovátka, 2004). Dochází pak k tomu, že rodiny, u nichž by byla šance na vytvoření podmínek pro jejich vlastní iniciativní přístup ke zkvalitnění bydlení, jsou odmítavým přístupem majority odrazováni, v horším případě znechuceni do té míry, že mohou přestat plnit své povinnosti, které by pro ně byly stejně závazné jako pro většinu společnosti (Sirovátka, 2004).

1.3.2 Osoby se sociálně nepřijatelným chováním a kriminální minulostí

Psychické a somatické vlastnosti člověka spolu s vlivy vnějšího prostředí, hlavně sociálního se mohou významným způsobem podílet na vzniku závislostí jedince na psychoaktivních látkách, které mohou spustit řadu negativních faktorů (Elezi, 2016).

Dokáží pozměnit jednu nebo více funkcí organismu, ovlivňují psychiku, prožívání a chování, vyvolávají závislost, hrozí riziko vzniku infekce hepatitidy, HIV (Kohoutová, 2015). Osoby závislé na návykových látkách snadno podlehnou trestné činnosti, gamblerství, prostituci (Mareš et al., 2008).

Jednou z bariér návratu do nájemního bydlení je záznam v rejstříku trestů, což determinuje získání pracovní smlouvy a tito klienti jsou odkázáni na práci na černo nebo příležitostné výdělky (Lux et al., 2010). Pro tyto osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu, je největším rizikem nejen oblast pracovního trhu, ale i oblast bydlení (Mareš et al., 2008).

Autoři dále ve své knize uvádějí, že u těchto osob došlo ve většině případů k zpretrhání příbuzenských vztahů, rozpadu rodiny nebo ke ztrátě dřívějšího bydlení. Komerční pronájmy jsou pro tyto osoby cenově nedostupné, a proto jsou odkázáni na ubytovací zařízení.

Ubytování v těchto zařízeních může navozovat atmosféru opuštěného nápravného zařízení, a proto jim z tohoto důvodu hrozí vysoké riziko bezdomovectví (Mareš et al., 2008).

Takovéto životní situace bývají nezdědka provázeny chudobou, výše sociálních dávek neumožňuje pokrýt základní potřeby samostatně žijícího člověka, natož vyřešit jeho bydlení (Mareš et al., 2008). Život v ubytovacím zařízení pak pro tyto osoby často představuje jedinou možnost před životem na ulici (Jedináková, 2013).

1.3.3 Osamocené matky s dětmi

Společné bydlení a hospodaření vytváří vhodné prostředí pro rodinný život (Krebs, 2015). Kvalita bydlení souvisí se spokojeností členů rodiny a ovlivňuje jejich vzájemné vztahy (Krebs, 2015). Úplné rodiny se často potýkají s finanční nedostupností bydlení, pro osamělého rodiče se taková situace stává téměř neřešitelnou (Dusová, 2016).

Rozvodem končí společné bydlení a zároveň se mění ekonomická situace rodiny, osamocení rodič je na náklady spojené s bydlením sám (Dusová, 2016). Autorka dále upozorňuje na fakt, že ztráta příjmu z rodinného rozpočtu je z důvodu nedostatku financí spojená se stěhováním do méně vhodného prostředí, mnohdy s horšími podmínkami a s vyšší mírou kriminality. Takové prostředí představuje řadu rizik a nebývá nejvhodnějším pro výchovu dítěte (Dusová, 2016).

Jedním z možných řešení bytové situace osamělých matek s dětmi jsou azylové domy pro matky s dětmi (Zelená, Klégrová, 2006). Autorky se dále zmiňují o skutečnosti, že tyto azylové domy bývají obsazené anebo mají dlouhé čekací doby na ubytování.

V podobných případech nezbyvá nic jiného než zvolit bydlení v ubytovacím zařízení. Toto prostředí je z dlouhodobého hlediska velmi nevhodné pro péči o děti (Bubeníková, 2015).

1.4 Dodržování hygienických zásad a zásad bezpečnosti

Ubytovací zařízení vykazují jedny z nejhorších podmínek pro bydlení (Vymazalová, 2016). Dalo by se říci, že patří mezi nouzovou formu bydlení (Bubeníková, 2015). Autorka dále uvádí, že původně sloužila pro přechodný pobyt pro osoby dojíždějící za prací z místa svého bydliště, proto podmínky v ubytovacích zařízeních neposkytují dostatek prostoru a soukromí, což však pro dojíždějící osoby nehrálo tak velkou roli, většinu času trávily v práci. Pro rodiny s dětmi je toto prostředí z dlouhodobého hlediska velmi nevhodné, nevytváří podmínky k důstojnému životu, naopak spíše ztěžuje sociální situaci obyvatel (Bubeníková, 2015).

Obývaný prostor neposkytuje dostatek bezpečí, rodiny žijí v jednom pokoji společně s dětmi, s jinými obyvateli ubytovacího zařízení užívají sociální zařízení a kuchyňku (Jedináková, 2013). Autorka dále poukazuje na skutečnost, že např. osmičlenná rodina žije společně v jedné místnosti o rozměrech 20 m². Sociální zařízení bývají dokonce společná pro muže i ženy, pro malé děti toalety nejsou vůbec. Častým jevem bývá, že WC není přístupné, protože je mimo provoz či v havarijním stavu (Jedináková, 2013). Bubeníková (2015) k tomuto tématu dodává, že prostory sociálního zařízení bývají v neudržovaném stavu.

Chodby bývají bez jakéhokoli nábytku, s holými oprýskanými stěnami, s poškozenými vypínači (Jedináková, 2013). Schodiště jsou často bez zábradlí, což porušuje zásady bezpečnosti. Nemalý problém způsobuje výskyt hmyzu, jako jsou štěnice, švábi, svrab, což souvisí se znečištěným prostředím a nehygienickými podmínkami (Hruška, 2013).

1.5 Možné negativní důsledky života rodin s dětmi v ubytovacích zařízeních

Velkým problémem je výchova dětí v ubytovacích zařízeních (Bubeníková, 2015). Autorka upozorňuje na skutečnost, že děti, které zde vyrůstají, nemají možnost poznat jiné vzorce bydlení, přejímají i vzorce chování, které se naučí v ubytovacích zařízeních.

Tyto vzorce chování, jež zde představují základní mechanismy přežití, jsou ovšem ve většinové společnosti maladaptivní (Watt, © 2000). Umí žít život v širším společenství, neznají život v běžném bytě (Jedináková, 2013). Tento způsob života jim neposkytuje podmínky pro vlastní rozvoj a vzdělávání se.

Před tímto způsobem života varují dětské psychiatry, kteří uvádějí, že i přesto, že se může jednat o krátkodobý pobyt na ubytovně, podmínky, ve kterých dítě vyrůstá, může mít zcela jistě dopad na jeho další vývoj a s jistotou lze očekávat, že bude kopírovat osud lidí, kteří takto žijí (Šlesingerová, 2011). Se stejným názorem se ztotožňuje ve své knize i Feinstein (© 2003), který říká, že důsledky chudoby v dětství spojené s životem v ubytovacích zařízeních mohou přetrvávat až do dospělosti, ve smyslu nižšího vzdělání a s tím související nedostatečné pracovní příležitosti.

Děti žijící ve vyloučeném prostoru se dostávají do generační pasti, jsou socializovány v prostředí, které je izolováno od většinové společnosti a vytváří jejich distinktivní habitus (Watt, © 2000).

Základem je milující a fungující rodina (Šlesingerová, 2011). Ta řadě dětí z ubytovacích zařízení nechybí, ale i přesto je špatným startem do života. (Šlesingerová, 2011). Ve výše uvedeném článku se můžeme dále dočíst, že tyto děti jsou už od raného dětství frustrované, samy cítí, že prostředí jim neposkytuje žádné zázemí, jsou daleko od kamarádů, od školy, a to z důvodu vyčlenění ubytoven z města. Děti jsou izolované v jednom prostoru. Mareš et al., (2008) na toto téma uvádějí, že dětem chybí kvalitní vyplnění volného času (sport, zájmové kroužky, společenské akce) směřující jednak k předávání pozitivních hodnot a jednak k prevenci rozvoje společensky negativních jevů. Účast na těchto akcích by měla poskytovat prostor pro setkávání dětí z různých sociálních skupin (Mareš et al., 2008).

Silná souvislost se ukazuje mezi chudobou a intelektuálním vývojem dětí v raném dětství a jejich chováním (Gojová et al., 2014). Tyto autorky ve svém článku upozorňují na skutečnost, že dlouhotrvající chudoba, spojená s životem v ubytovacím zařízení související se sociálním vyloučením, má vliv především na kognitivní vývoj dětí. Nejvíce ohroženou skupinou jsou děti předškolního a raně školního věku. Bäckman a Ferrarini (© 2010) považují chudobu dětí za závažnější problém než chudobu dospělých, protože děti nemohou ovlivnit okolnosti svého života. Dětství prožité v chudobě má podle uvedených autorů závažné důsledky pro další život.

Chudoba dětí je ovlivněna třemi soubory faktorů: rodina, pracovní trh a stát. Mezi hlavní rodinné faktory patří: průměrný věk rodičů, jejich vzdělání, počet dětí v domácnosti a to, zda dítě žije s jedním nebo oběma rodiči (Bäckman, Ferrarini, © 2010). Magadi (© 2010) mezi rizikové faktory chudoby dětí řadí ještě způsob bydlení, respektive v jakých podmínkách dítě vyrůstá. Děti, které nevyrostají v rodinné buňce, ale s ostatními ubytovanými a jejich problémy, stydí se to říci ve škole, získávají deprivaci na celý život (Magadi, © 2010).

Roosa et al (© 2005) dospěli mimo jiné ke zjištění, že děti z nízkopříjmových rodin se potýkají s vyšším výskytem zdravotních problémů, které začínají již v prvním roce věku dítěte. Se zdravotním stavem souvisí také neadekvátní strava, která je často spojena s chudobou a má větší negativní vlivy na děti a dospívající než na dospělé, přetrvávající chudoba zvyšuje pravděpodobnost nepřízpůsobivosti v dětství a má za důsledek problémy s řešením obtížných situací v dospělosti (Roosa et al., © 2005).

Nežádoucím důsledkem pro rodiny s dětmi žijící v ubytovacím zařízení jsou následně nízké šance zajistit si jinou formu bydlení a posléze se adaptovat zpět na běžnou kulturu bydlení, lidé si zvyknou na vzájemnou výpomoc v širším společenství na ubytovnách, a pokud se ocitnou sami jinde, nedokážou samostatně žít (Bubeníková, 2015). Cítí se osamoceny, zcela izolovány a často se vrací zpět do ubytovacího zařízení (Jedináková, 2013).

Ubytovací zařízení znamená konec naděje pro děti na důstojný život (Šlesingerová, 2011).

1.6 Instituce participující na řešení problematiky

V současné době jsou kompetence při řešení bydlení jak občanů, tak rodin s dětmi rozdělené mezi mnoho subjektů a zakotvené v mnoha zákonech, statutech a stanovách, vznikaly na základě potřeb řešit finanční pomoc při úhradě nákladů na bydlení a zároveň začleňování vyloučených skupin (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015).

Hlavním koordinátorem je Ministerstvo pro místní rozvoj, kterému zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, ve znění pozdějších předpisů, stanovuje kompetence ústředního orgánu státní správy, mimo jiné ve věcech

politiky bydlení, rozvoje domovního a bytového fondu a pro věci nájmu bytů a nebytových prostor (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015).

Kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí stanovuje zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, ve znění pozdějších předpisů, které má v tomto zákoně uloženu péči o občany, kteří potřebují zvláštní pomoc, sociální péči a další otázky sociální politiky, kam lze zařadit i problematiku bydlení (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015). Ministerstvo práce a sociálních věcí má v gesci i oblasti sociální práce, sociálních služeb a nepojistných dávkových systémů, které zahrnují i dávky na bydlení (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015).

Krajské úřady podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zajišťují na území svého správního obvodu koordinaci a metodiku v oblastech sociální práce a sociálních služeb, což by mělo vést k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování potřebných osob (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015).

Obec jako základní územní samosprávné společenství občanů podle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, pečuje o všestranný rozvoj svého území, o potřeby svých občanů, včetně uspokojování potřeby bydlení (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015). K realizaci obecní bytové politiky mohou obce využít motivačních nástrojů státní politiky bydlení a možností vyplývajících z agend stavebních úřadů (Snopek, 2014).

V rámci sociální politiky podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, mají obce na území svého správního obvodu koordinovat poskytování sociálních služeb a realizovat činnosti sociální práce, které vedou k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování svých občanů (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015). Všechny obecní úřady jsou zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, ustanoveny orgánem sociálně-právní ochrany dětí, kde vykonávají činnost základního poradenství, popřípadě mají zprostředkovat kontakt na potřebnou sociální nebo jinou službu, a to i v oblasti pomoci rodinám s dětmi, aby nedocházelo ke svěřeni dítě do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc či k umístění dítěte do pobytového zařízení pouze z důvodů nedostatečných bytových poměrů nebo majetkových poměrů rodičů, jestliže

jsou rodiče jinak způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015).

Na místní úrovni má své kompetence i Úřad práce České republiky, který zabezpečuje pomoc nízkopříjmovým skupinám občanů, rodinám s dětmi, samoživitelům, poskytováním nepojistných sociálních dávek spojených s úhradou bydlení a to podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, formou příspěvku na bydlení a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, prostřednictvím doplatku na bydlení (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015). Do činnosti Úřadu práce České republiky patří mimo poskytování odborného poradenství i výkon činností v rámci sociální práce (Vymazalová, 2016).

1.7 Možné řešení situace

1.7.1 Azylové domy

Ubytovací služby na přechodnou dobu pro osoby v nepříznivé sociální situaci nabízí azylové domy (Hruška, 2013). Azylové domy mají především pomoci klientům a jejich rodinám překlenout krizové období a vytvořit vhodné podmínky pro další kroky v jejich životě (Vymazalová, 2016).

Azylové domy dle zákona č. 108/2016 Sb., o sociálních službách (s. 54) patří mezi služby sociální prevence:

- 1. Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.*
- 2. Služba obsahuje tyto základní činnosti*
 - a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,*
 - b) poskytnutí ubytování,*
 - c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.*

Na rozdíl od ubytovacích zařízení je bydlení v azylových domech doprovázeno intenzivním sociálním programem a je podmíněno daleko přísnějšími povinnostmi klientů (Hruška, 2013). Toto potvrzuje ve své práci i Vymazalová (2016), uvádí, že účelem azylových domů je nejen poskytování obстойného bydlení, ale také poskytnutí služeb sociálních pracovníků, kteří mají možnost s klienty a jejich rodinami průběžně pracovat za účelem nalezení možnosti řešení vzniklé situace a snížit jejich závislost na sociální pomoci.

Služby azylových domů jsou klientům poskytovány na základě smlouvy o poskytování sociálních služeb, která je zpravidla uzavírána na dobu tří měsíců, přičemž maximální doba nepřetržitého ubytování v azylových domech bývá omezena na jeden rok (Trýbová, 2016).

Jeden rok není ovšem dostačující k tomu, aby se ekonomická a sociální situace klientů dostala do přijatelného stavu (Vymazalová, 2016). Ve většině případů po ukončení ubytování v azylových domech nemají možnost získat obecní či sociální byt a na byt na trhu s bydlením nemají dostatečné finance (Vymazalová, 2016). Obyvatelé azylových domů tak představují další potenciální klienty ubytovacích zařízení pro osoby v sociálně nepříznivé situaci (Hruška, 2013).

Na smlouvy o poskytnutí sociálních služeb v azylovém domě lze také získat doplatek na bydlení z dávky hmotné nouze (Hruška, 2013).

Trýbová (2016) rozděluje azylové domy do několika typů a to na domy pro muže, pro ženy, pro matky s dětmi, noclehárny, domy na půli cesty a další okrajové formy.

Matoušek (2005) rozlišuje azylové domy podle různých hledisek, například podle délky ubytování na krátkodobé, které slouží k překlenutí krizové situace, na střednědobé, kdy je doba poskytování pobytové služby po dobu několika týdnů až měsíců a na dlouhodobé, kdy je klientům poskytnuto bydlení na dobu několika měsíců.

Jedním z problémů bydlení v azylových domech je jejich zaměření na konkrétní skupiny uživatelů, většinou rozdělených dle pohlaví (Hruška, 2013). Azylové domy pro rodiče s dětmi jsou většinou nabízeny jen ženám – matkám, muži pečující o dítě nacházející se v bytové nouzi mají ztíženou situaci, neboť většina azylových domů není ochotna muže přijímat, jelikož není uzpůsobena na pobyt mužů (Navrátilová, 2013). Ubytování v azylových domech pouze pro matky s dětmi znamená rozpad rodin, které

tato zařízení využívají (Hruška, 2013). Rozpad rodiny může znamenat další prohlubování sociálních problémů rodin, nepřistoupení rodin na vzájemné odloučení vede k preferenci bydlení v ubytovacích zařízeních před bydlením v azylových domech. Osoby v tíživé životní situaci se tak mnohdy dostávají mimo dosah působení sociálních programů a jejich návrat k nájemní formě stálého bydlení se stává méně pravděpodobným (Hruška, 2013).

1.7.2 Sociální bydlení

Velmi diskutovaným tématem je otázka přijetí zákona o sociálním bydlení (Trýbová, 2016). Přípravovaný zákon by měl platit od října 2017, rozhodnutí o bytové nouzi, které zakládá nárok na sociální byt, by měly jednotlivé úřady práce vydávat od listopadu 2018. Sociální byty budou určeny pro osoby, které mají problémy se začleněním do společnosti. (Sokačová, 2017).

Poláková (2006) k tomuto tématu dodává, že cílovou skupinou pro získání sociálních bytů, by měly být především nízkopříjmové rodiny s dětmi trvale žijící v ubytovacích zařízeních, dále samoživitelky a samoživitelé s dětmi, lidé bez domova a další. Tyto cílové skupiny by měly být vymezeny prostřednictvím bytové nouze, respektive evropské typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení, jež byla přijata jako součást Koncepce předcházení a řešení problému bezdomovectví v České republice do roku 2020 (Snopek, 2014).

Existují různé definice pojmu sociálního bydlení, většinou je na toto bydlení nahlíženo jako na formu nájemního bydlení (Vymazalová, 2016). Nejvýstižněji definuje sociální bydlení ve své knize Lux (2002), a to jako sektor nájemního bydlení, kterým se snaží orgány státu nebo obcí zajistit všeobecnou rovnováhu na trhu s nájemním bydlením a umožnit potřebným skupinám obyvatel, které si ze sociálních či jiných důvodů nemohou zajistit bydlení na volném trhu, důstojné a vyhovující bydlení pro jejich domácnosti.

Sociálním bydlení se rozumí především bydlení dotované státem, bydlení veřejně podporované, netržní bydlení, pronájem stanovený na základě příjmů, neziskové bydlení, které zajišťují sociální agentury (Palvarini, © 2013). Lux (2010) ve své publikaci k tomuto tématu dodává, že cílem výstavby a provozu sociálního bydlení není dosažení zisku.

V sociálních bytech se bude platit nižší nájemné, jehož výši by mělo určovat ministerstvo financí a rozdíl mezi sociálním a komerčním nájemným by měl obcím kompenzovat stát vyrovnávacím příspěvkem (Sokačová, 2017).

Smyslem sociálního bydlení je obecný zájem a účelem je zvýšení nabídky cenově dostupného sociálního bydlení (Tomeš, 2011). Bartosch (2007) dodává, že nejen cenově dostupné bydlení, ale i kvalitní bydlení představuje základní potřebu a právo.

V návrhu zákona o sociálním bydlení je obsaženo, že uchazeči o toto bydlení se musí povinně účastnit sociální práce na základě individuálního plánu podpory (Sokačová, 2017).

Cílem sociální práce je uspokojování sociálních potřeb osob v krizi a zajištění kontroly, případně změny chování, které je považováno za sociálně problematické (Nečasová, 2003).

Webb a Wistow (2003) považují za cíle sociální práce – sociální kontrolu, podporu změny, sociální zachování, což lze vysvětlit jako pomoc při zachování akceptovatelného způsobu života.

Podle Matouška (2008) se jedná o služby, které jsou poskytovány osobám společensky znevýhodněným, s cílem zlepšit jejich kvalitu života, případně je v maximální možné míře začlenit do společnosti.

Sociální práce a sestavování individuálního plánu podpory spadá do kompetence sociálních pracovníků působících na úradech práce, obecních úradech obcí s rozšířenou působností, na krajských úradech.

Sociální pracovník dle § 109 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (s. 85), *vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.*

1.8 Poskytování sociálních dávek ve spojitosti s bydlením

V zákoně č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, čl. 30, odst. 2 (s. 7) se píše, že: „Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.“ Mezi základní životní potřeby člověka bezesporu patří přístřeší nebo ubytování. Pokud člověk nějaké bydlení má, ale jeho finanční situace mu neumožňuje jeho plnou úhradu, je zajištěn dávkami státní sociální podpory a v návaznosti na ně, dávkami pomoci v hmotné nouzi (Trýbová, 2016). Hruška (2013) uvádí, že další prohlubování sociálních rizik povede k nárůstu osob v bytové nouzi do úrovně, kdy nebude situace dále udržitelná a povede k nárůstu nákladů na vyplácení dávek spojených s bydlením, v případě nedostatečného příjmu je možné získat dávky na podporu bydlení ze systému nepojistných sociálních dávek, konkrétně dávku příspěvek na bydlení ze systému státní sociální podpory a dávku doplatek na bydlení, popřípadě dávku mimořádné okamžité pomoci ze systému hmotné nouze. V některých odůvodněných případech lze poskytnout dávku příspěvek na bydlení současně s dávkou doplatek na bydlení.

1.8.1 Nepojistné sociální dávky

Základní pilíře sociálního zabezpečení jsou: sociální pojištění, státní sociální podpora, sociální pomoc (Maroušková, 2015). Tyto pilíře představují oblasti, které se vzájemně prolínají (Maroušková, 2015). Sociální pojištění je povinný finanční systém, kterým se člověk sám povinně zajišťuje pro případ budoucí sociální události (Kahoun et al., 2013). V rámci tohoto systému jsou řešeny dlouhodobé a krátkodobé sociální situace, na něž se může člověk předem připravit odložením části finančních prostředků (Kahoun et al., 2013). Druhým pilířem je systém státní sociální podpory. Jedná se o ucelený systém peněžitých dávek, které jsou určeny k podpoře osob v obtížné sociální situaci, především nízkopříjmových rodin s nezaopatřenými dětmi (Kahoun et al., 2013). Třetím pilířem je systém sociální pomoci. Konkrétně se jedná o pomoc, kterou poskytuje stát osobám nacházející se ve stavu hmotné nouze, za účelem uspokojení jejich potřeb v nezbytném rozsahu, úkolem je zabezpečení základních životních potřeb osob v situaci absolutního nedostatku hmotných prostředků (Kahoun et al., 2013). Sociální pomoc se soustřeďuje na osoby, které jsou v hmotné nouzi například dlouhodobě nezaměstnaní, standardní či rozvrácené rodiny s nezaopatřenými dětmi nebo osoby sociálně

dezintegrované, hlavním smyslem je uchránit nebo obnovit normální životní situaci (Kahoun et al., 2013).

1.8.1.1 Státní sociální podpora

Systém státní sociální podpory je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, v tomto systému je vypláceno celkem šest typů sociálních dávek – přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče, porodné, pohřebné (Jedináková, 2013).

Dávky státní sociální podpory jsou poskytovány především rodinám s dětmi a slouží k pokrytí nákladů na výživu, bydlení a ostatní základní potřeby (Břeská, 2012). Poskytnutí některých dávek je závislé na výši příjmů, dávky lze rozdělit na příjmově testované (přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné) a příjmově netestované (rodičovský příspěvek, pohřebné), majetek se při posuzování nároku netestuje (Břeská, 2012).

Příspěvek na bydlení je jedním z významných instrumentů bytové a sociální politiky státu. Z hlediska sociální politiky lze říci, že pomáhá určitým cílovým skupinám obyvatelstva dosáhnout přiměřeného a standardního bydlení, nejčastěji se jedná o skupiny nízkopříjmové, především o rodiny s nezletilými dětmi (Sunega, 2002).

Příspěvek na bydlení je vyplácen vlastníkům bytu nebo nájemcům, jsou-li v bytě hlášeni k trvalému pobytu a splňují-li podmínku, že jejich náklady na bydlení přesahují 30% příjmů (na území hlavního města Prahy 35%) všech společně posuzovaných osob (Maroušková, 2015). Příjem je posuzován za předcházející čtvrtletí, do okruhu společně posuzovaných osob jsou započítány všechny osoby, které jsou v daném bytě hlášeny k trvalému pobytu (Maroušková, 2015). Lze tedy říci, že v případě, kdy osoby tvořící pro systém dávek okruh společně posuzovaných osob, plní podmínku trvalého pobytu v místě, kde mají skutečné bydliště, umožňuje tento systém relativní stabilitu bydlení (Trýbová, 2016). Trýbová (2016) dále uvádí, že určitým problémem, co se týká dávek státní sociální podpory, může být skutečnost, že dávky státní sociální podpory jsou vypláceny se zpožděním, a to dle předchozího kalendářního čtvrtletí a pouze do výše normativních nákladů. Podle Hrušky (2013) je k optimalizaci vyplácení dávek vhodné změnit období nároku na příspěvek na bydlení a prokazování rozhodných skutečností ze současného čtvrtletí na měsíční periodu, stejně, jak je tomu u dávky doplatek na

bydlení, úřady práce by tak získaly větší schopnost reagovat na případné změny ve skutečnostech rozhodných pro vyplácení dávek na bydlení. Lux a Kostelecký (2011) k tomuto problému dodávají, že dávka příspěvek na bydlení je často kritizována pro nedostatečnou flexibilitu a ve své současné podobě neposkytuje dostatečnou ochranu ohroženým skupinám obyvatel.

1.8.1.2 Hmotná nouze

Hmotná nouze je stav, kdy jednotlivec, rodina nebo skupina společně posuzovaných osob nemá dostatečné příjmy na to, aby si zajistili základní výdaje na živobytí a na bydlení (Maroušková, 2015). Dávky pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi ve znění pozdějších předpisů. Dávky se dle tohoto zákona dělí na jednorázové a měsíčně se opakující (Beck, 2012).

Mezi jednorázové dávky patří dávka mimořádné okamžité pomoci, která je poskytována osobám, které se ocitnou v mimořádných situacích, které musí bezodkladně řešit a tyto nenadálé situace nejsou pokryty jinými dávkami (Beck, 2012).

Mezi dávky opakující se řadíme příspěvek na živobytí, který řeší situaci osob, které se nacházejí ve stavu hmotné nouze a jejichž příjem a příjem společně posuzovaných osob nedosahuje po odečtení přiměřených nákladů na bydlení částky živobytí (Beck, 2012). Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně, a to na základě hodnocení její snahy a možností, odvíjí se od částek existenčního a životního minima (Beck, 2012).

Další opakující se dávkou pomoci v hmotné nouzi je dávka doplatek na bydlení. Tato dávka řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení u osob, jejichž příjmy včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory na tuto úhradu nestačí (Beck, 2012). Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení zůstala osobě či rodině částka živobytí (Beck, 2012).

Podle § 33 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi ve znění pozdějších předpisů (s. 40), *nárok na doplatek na bydlení má vlastník bytu, který jej užívá, nebo jiná osoba, která užívá byt na základě smlouvy, rozhodnutí, nebo jiného právního titulu, jestliže by po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení snížených o příspěvek na bydlení podle jiného právního předpisu byl*

- a) příjem vlastníka bytu nebo jiné osoby, která užívá byt, zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí nižší než částka živobytí osoby, nebo
- b) příjem společně posuzovaných osob zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí nižší než částka živobytí společně posuzovaných osob;

právní titul k užívání bytu je přitom nezbytné prokázat písemným dokladem, přičemž předložení čestného prohlášení k tomuto účelu nestačí.

Podmínkou nároku na doplatek na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí. Doplatek na bydlení lze přiznat s přihlédnutím k jejím celkovým sociálním a majetkovým poměrům také osobě, které příspěvek na živobytí nebyl přiznán z důvodu, že příjem osoby a společně posuzovaných osob přesáhl částku živobytí osoby a společně posuzovaných osob, ale nepřesáhl 1,3 násobek částky živobytí osoby a společně posuzovaných osob.

Vzhledem k tomu, že dávka doplatek na bydlení je podmíněna přiznáním příspěvku na živobytí, je nepřímo testována také majetkově (Šimíková, 2012). Při vyhodnocování této dávky jsou zohledňovány odůvodněné náklady, jak již bylo výše zmíněno, spojené s užíváním bytu (Šimíková, 2012). Samotné slovo „odůvodněné“ dává Úřadu práce České republiky možnost uvážit, v jaké výši a jaké náklady za služby spojené s bydlením lze za odůvodněné považovat (Trýbová, 2016). Úřad práce určí maximální výši za služby spojené s užíváním bydlení, která je v místě obvyklá, zvlášť pro byty tržní, zvlášť pro byty ve vlastnictví obce a zvlášť pro ubytovací zařízení (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013). Může nastat situace, že nedojde k započítání celkových nákladů spojených s bydlením.

Pokud má systém dávek ochraňovat před upadnutím do nedůstojných či život ohrožujících podmínek, je žádoucí přizpůsobit tento systém reálné situaci osob, kterých se dotýká, především rodinám s nezletilými dětmi, hlavně v oblasti zajištění dostupného a standardního bydlení (Trýbová, 2016). Financování bydlení v ubytovacích zařízeních, systém zatěžuje, aniž by svým obyvatelům zprostředkoval, když ne důstojné, tak alespoň pro normální život nezbytné podmínky a udržitelnost v čase (Trýbová, 2016). Rodiny s dětmi, které dnes identifikujeme jako deprivací ohrožené v oblasti bydlení, se zdají být specifickou klientelou na trhu s bydlením a často se ocitají v roli těch, kteří jsou nuceni volit mezi ubytovacím zařízením a předraženým nájemním bydlením

(Šimíková, 2012). Šimíková (2012) dále uvádí, že zásadní roli v této situaci hraje absence sociálního bydlení, které by zajistilo, skromné, ale důstojné a současným normám a potřebám odpovídající bydlení.

Tab. 1 Doplatky na bydlení vyplacené do ubytovacích zařízení

Doplatek na bydlení – ubytovací zařízení		
Počty vyplacených dávek – žadatelé s nezaopatřenými dětmi		
Kraj	Počty dávek v jednotkách v měsíci	
	12/15	12/16
Hlavní město Praha	69	69
Středočeský kraj	329	319
Jihočeský kraj	146	148
Plzeňský kraj	73	60
Karlovarský kraj	74	72
Ústecký kraj	215	194
Liberecký kraj	82	81
Královéhradecký kraj	51	41

Pardubický kraj	56	52
Vysočina	69	56
Jihomoravský kraj	199	187
Olomoucký kraj	116	125
Moravskoslezský kraj	403	357
Zlínský kraj	39	31

Zdroj: MPSV

Výše uvedená tabulka znázorňuje počet vyplacených doplatků na bydlení do ubytovacích zařízení pro rodiny s nezletilými dětmi za období 12/15 a 12/16. Z tabulky je patrné, že v kraji Jihočeském a Olomouckém došlo za uvedené období k navýšení vyplacených dávek. V ostatních krajích došlo k poklesu vyplacených dávek. K největšímu poklesu došlo v kraji Moravskoslezském a Ústeckém. Naopak k nejmenšímu poklesu došlo v kraji Libereckém, Karlovarském a Pardubickém. V ostatních krajích se pokles pohybuje od osmi do třinácti vyplacených dávek.

1.9 Základní východiska pro posouzení případu hodného zvláštního zřetele

V souladu s § 33 odst. 6 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi ve znění pozdějších předpisů (s. 40), může orgán pomoci v hmotné nouzi určit v případech hodných zvláštního zřetele, že za osobu užívající byt považuje pro doplatek na bydlení i osobu užívající na základě smlouvy, rozhodnutí nebo jiného právního titulu za účelem bydlení ubytovací zařízení. Jedná se o ubytovací zařízení, kterému byl schválen provozní řád.

Provozní řád si ubytovací zařízení vypracovávají sama a schvaluje ho příslušná krajská hygienická stanice nebo její místní zastoupení (Ministerstvo práce a sociálních věcí 2013).

Další podmínkou přiznání doplatku na bydlení je splnění hygienických podmínek a udělení souhlasu obce do ubytovacího zařízení. (Beck, 2012). Vyjádření souhlasu obce se získává na základě žádosti úřadu práce. Pokud obec vyjádří nesouhlas, jedná se o ubytovací zařízení neschválené a nelze žádost o doplatek na bydlení kladně vyřídit (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013).

Přiznání doplatku na bydlení do ubytovacího zařízení není v žádném případě automatické, orgán pomoci v hmotné nouzi je povinen těmto žádostem věnovat zvýšenou pozornost a vždy posoudí, zda se jedná o případ hodný zvláštního zřetele (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016). Předpokladem posouzení případu hodného zvláštního zřetele je, že rodina nebo osoba nemá možnost bydlet v místě svého skutečného pobytu v přiměřené standardní formě bydlení a proto užívá substandardní formu bydlení – ubytovací zařízení (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016).

1.9.1 Podmínky pro posouzení případu hodného zvláštního zřetele

Při posuzování případů zvláštního zřetele je nezbytné brát ohled na rodiny s nezletilými dětmi, vhodně přihlížet k celkové situaci dětí v domácnostech, zohledňovat zájem dětí z pohledu bytových, sociálních a ekonomických vazeb, i s ohledem na vztahy dítěte s jeho okolím (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016).

První podmínkou posouzení je objektivní nedostupnost přiměřeného standardního bydlení, v tomto případě se posuzuje, zda má rodina nebo osoba možnost bydlet v přiměřeném standardním bytě, pokud v místě takové byty nejsou dostupné, je tato podmínka splněna (Ministerstvo práce a sociálních věc, 2016).

Druhou podmínkou je posouzení subjektivní nedostupnosti přiměřeného standardního bydlení, v tomto případě se zjišťují osobní překážky, které se projevují ve snížených kompetencích rodiny nebo osoby k nalezení a udržení si samostatného standardního bydlení, při zjišťování těchto důvodů se orgán pomoci v hmotné nouzi zaměřuje na historii bydlení rodiny nebo osoby, zejména ve vztahu k opakovanému ukončování pobytu v různých formách bydlení z důvodu zadlužení, alkoholové či drogové

závislosti, domácího násilí, problémového soužití (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016).

Třetí podmínkou je vazba k místu skutečného pobytu, zde se posuzují kritéria, která se týkají ekonomické vazby k místu např. evidence uchazečů o zaměstnání, kritéria sociální vazby, kdy se zkoumá, zda děti chodí v místě skutečného bydliště do školy, mateřské školy, dětské skupiny nebo jiného předškolního zařízení (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016).

V případě, že rodina nebo osoba požadované podmínky splní, vznikne jí nárok na doplatek na bydlení, při nesplnění stanovených podmínek lze poskytnout dávku mimořádné okamžité pomoci, aby rodina nebo osoba nepřišla z důvodu nehrazení nákladů na bydlení o přístřeší, ale pouze v ojedinělých případech a po přiměřenou dobu.

Novelizace zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění zákona č. 98/2017 Sb., - účinnost od 01. 06. 2017 stanoví výši doplatku na bydlení v ubytovacím zařízení maximálně do výše 80% normativních nákladů na bydlení podle zákona o státní sociální pomoci (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017). Tyto úpravy by měly zamezit vyplácení doplatku na bydlení do nevyhovujících prostor.

Z výše uvedeného vyplývá, že systém dávek spojených s bydlením, nejenom že neposkytuje dostatečnou ochranu nízkopříjmových rodin s dětmi, ale také negativně působí na motivaci žadatelů řešit svou životní situaci (Trýbová, 2016).

2 Cíle práce a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce je zmapovat rizika spojená s dlouhodobým bydlením rodin s dětmi v ubytovacích zařízeních.

Prvním dílčím cílem je porovnat názor samotných rodičů žijících v ubytovacích zařízeních s názory odborné veřejnosti.

Druhým dílčím cílem pak zjistit, jaké možnosti mají rodiny s dětmi, když chtějí získat standardní bydlení v dané lokalitě.

Tento cíl byl vytvořen vzhledem k aktuálnosti tohoto tématu, neboť stát zpřísnil podmínky hrazení bydlení v ubytovacích zařízeních i přesto, že je tento způsob bydlení hojně využíván.

2.2 Výzkumné otázky

Pro účely výzkumu byly stanoveny dvě výzkumné otázky, které vycházejí ze stanovených cílů.

- 1. Jaká hrozí rizika dětem dlouhodobě žijících na ubytovnách.*
- 2. Jaká je připravenost rodin s dětmi řešit povinnosti, které plynou z nájemního bydlení.*

Výzkumné otázky byly voleny tak, aby odpovídaly tématu diplomové práce, která se zabývá problémy života rodin dlouhodobě setrvávajících v ubytovacích zařízeních.

3 Metodika

K výzkumu bude použit kvalitativní sběr dat, který bude probíhat metodou dotazování u konkrétní cílové populace. Výzkumná strategie a použité metody výzkumu jsou voleny takovým způsobem, aby bylo možné odpovědět na výzkumné otázky.

Důvodem výběru kvalitativního výzkumu pro získání výsledků v diplomové práci bylo získání podrobnějšího pohledu do zkoumané problematiky (Fenclová, 2016). Díky kvalitativním přístupům je možné výzkum napasovat na autentické prostředí a je možné reagovat na danou situaci a podmínky (Fenclová, 2016).

Kvalitativním výzkumem rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace (Kubešová, 2014).

Hendl (2008) popisuje kvalitativní výzkum jako proces hledání porozumění, jež je založený na metodologických tradicích zkoumání, které vyhledávají a objasňují dané informace a pomáhají tak vysvětlit cíle výzkumu. Síla kvantitativních dat spočívá v jejich přirozenosti, jsou lokálně zakotvena a nejsou vytrhována z kontextu (Hendl, 2008). Kubešová (2014) uvádí, že kvalitativní metody se zabývají zkušenostmi dotazovaných s daným jevem a odкрývají detailnější informace, přičemž vzájemná interakce mezi výzkumníkem a předmětem výzkumu je proces, jímž se získávají a analyzují data.

3.1 Použité metody a techniky sběru dat

Pro zjištění stanoveného cíle byl zvolen kvalitativní výzkum, použita metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Výsledky získané touto technikou byly následně vyhodnoceny pomocí metody vytváření trsů.

Metoda pro sběr dat (rozhovor) byla vybrána proto, že patří mezi nejvýhodnější metodu pro získání kvalitativních dat, zároveň je ovšem jednou z nejobtížnějších (Fenclová, 2016). V odborné literatuře se též označuje jako interview (Fenclová, 2016).

Pro tuto práci byl zvolen polostrukturovaný rozhovor nebo též „rozhovor pomocí návodu.“ Hendl (2008) uvádí, že se jedná o seznam otázek nebo témat, jež je nutné v rámci rozhovoru probrat. Skutečnost, že tazatel má sepsaný návod či seznam otázek, mu zajistí kontrolu nad tím, zda již získal odpovědi na požadované otázky a zda byla probrána všechna témata (Hendl, 2008). Tento typ rozhovoru zároveň poskytuje tazateli jistou volnost při kladení otázek a dále zajišťuje i určitou přirozenost rozhovoru, protože tazatel není vázán přesně danou strukturou a posloupností otázek (Hendl, 2008).

Tento typ rozhovoru patří mezi nejrozšířenější v porovnání s různými typy rozhovorů (Miovský, 2006). Je vytvořeno stěžejní schéma, jež je pro tazatele závazné a obvykle specifikuje okruhy otázek, na které se bude účastníků ptát (Miovský, 2006). Vzhledem k tomu, že tazatel není vázán přesným řazením otázek, vzniká zde prostor, kdy si může ujasnit, zda správně pochopil, co mu komunikační partner sděluje a může klást další doplňující otázky (Fenclová, 2016).

Rozhovory byly realizovány v průběhu dubna až května 2017. Na základě osobní domluvy byly domluveny schůzky. Schůzky se konaly v přirozeném prostředí rodin – v ubytovacím zařízení. Tento výběr prostředí pro rozhovor byl účelový. Komunikační partneři se cítili v daném prostředí dobře a bylo možno získat objektivnější a ucelenější představu o jejich sociální situaci. Rozhovory trvaly celkem od 45 do 60 minut.

Vytvoření otázek pro daný výzkum probíhalo v souvislosti s určeným cílem práce a bylo určeno tak, aby navazovalo na cíl práce i na výzkumnou otázku. První otázky byly identifikační, jasné pro všechny komunikační partnery, nebyl problém na ně odpovědět. Od všeobecnějších otázek bylo postupováno ke konkrétnějším. Poslední dvě otázky byly velice konkrétní a pro komunikační partnery složitější, proto byly umístěny na konec rozhovorů. Komunikační partneři již nebyli tolik stresováni, mezi tazatelem a partnerem byla navázána jistá důvěra.

Všichni komunikační partneři byli seznámeni s tématem diplomové práce a byli poučeni o záměru výzkumu. Každý z účastníků výzkumu byl seznámen s právem neodpovídat na otázky, které by mu byly nepříjemné. Zároveň byl každý z účastníků na začátku rozhovoru dotázán, zda je možné rozhovor nahrát na diktafon. Z důvodu zaručení anonymity komunikačních partnerů nejsou uváděna žádná jména. Nahrávky jsou uloženy v osobním archívu autorky diplomové práce.

Rozhovor sestával z následujících okruhů:

- okolnosti, které přivedly k této formě bydlení
- délka pobytu v ubytovacím zařízení
- spokojenost v ubytovacím zařízení
- vzdálenost ubytovacího zařízení od centra města
- jak dalece jsou osoby v ubytovacím zařízení sociálně izolovány
- nabídka, poptávka a překážky nájemního bydlení
- povinnosti spojené s nájemním bydlením

I přesto, že tato technika je velmi časově náročná, byla pro přepisy rozhovorů použita doslovná transkripce. Hendl (2008) uvádí, že se jedná o proces mluveného projevu z interview do písemné podoby. Cílem tohoto výzkumu bylo získat podrobná data, a tak se tato technika ukázala jako nejvíce potřebná. Převod mluveného slova proběhl bez očištění od dialektu, bez přenosu do spisovného jazyka, přepsané rozhovory jsou bez jakýchkoliv dalších úprav (Fenclová, 2016).

Data, získána z rozhovorů, byla vyhodnocena metodou vytváření trsů. Metoda vytváření trsů se realizuje tak, že se seskupí určité výroky do skupin (trsů) na základě jejich podobnosti (Hendl, 2008). Trsy poté vznikají pomocí překryvů, jinak také podobností (Fenclová, 2016). Může se jednat o překryv časový, prostorový nebo tematický (Miovský, 2006).

3.2 Výzkumný soubor

Miovský (2006) uvádí, že výzkumný soubor je množinou objektů zastupující základní soubor ve výzkumu. Způsob, jakým je vzorek vybírán, zajišťuje reprezentativnost základního souboru (Miovský, 2006).

Před výběrem výzkumného souboru byla stanovena kritéria výběru s ohledem na výzkumný cíl a s ním související otázky (Fenclová, 2016). Jednalo se tedy o výběr účelový a nikoli náhodný. Disman (2006) uvádí, že účelový výběr je založen na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a co je možné pozorovat, je vhodné jej použít pro určité populace osob.

Pro otevření prostředí a pro výběr komunikačních partnerů byl nápomocen gatekeeper, v případě tohoto výzkumu jím byl majitel ubytovacího zařízení. Gatekeeper je, jak uvádí Hendl (2008), osoba, která výzkumníkovi v terénu umožní přístup k prvním komunikačním partnerům. Pro navázání kontaktů s dalšími komunikačními partnery byla využita metoda sněhové koule. V praxi to znamená, že si výzkumník zvolí jednoho nebo několik málo jedinců k interview a tyto osoby poté slouží jako informátoři pro doporučení dalších zajímavých členů populace (Hendl, 2008). Velikost vzorku je poté dána vysycením.

Podmínkou pro výběr byly rodiny s nezletilými dětmi, popřípadě matky samoživitelky, dlouhodobě se zdržující v ubytovacím zařízení v Jihočeském kraji. Druhý výzkumný soubor tvořili zástupci z řad odborné veřejnosti, v tomto případě se jednalo o sociální pracovnice Úřadu práce České republiky, odbor nepojistných sociálních dávek a o zaměstnankyni městského úřadu – majetkového odboru, bytové agendy. Výzkum byl realizován v regionu Strakonice.

Tab. 2: Základní údaje o komunikačních partnerech z prvního výběrového souboru

Komunikační partner pohlaví	Věk	Rodina	Počet dětí	Délka pobytu v ubyt. zařízení	Ubyt. zařízení schválené	Vzdálenost ubyt. zařízení od centra města	Trvalý pobyt ve městě/ mimo město

KP1 - žena	32 let	úplná	6	6 let	Ano	1,5 km	ve městě
KP2 - muž	42 let	úplná	5	4 roky	Ano	2,5 km	mimo město
KP3 - žena	25 let	otec dětí ve VTOS ¹	4	2 roky	Ano	2,5 km	mimo město
KP4 - žena	26 let	rozvedené manželství	5	16 měsíců	Ano	2,5 km	mimo město
KP5 - žena	58 let	vnučka svěřena do výchovy	1	7 měsíců	Ne	1 km	mimo město

Zdroj: Vlastní výzkum

Výše uvedená tabulka popisuje komunikační partnery, jejich pohlaví, věk, počet dětí v rodině. Poslední tři sloupce tabulky se věnují ubytovacím zařízením, trvalému pobytu komunikačních partnerů a vzdálenosti ubytovacích zařízení od centra města.

Tab. 3: Základní údaje o komunikačních partnerech z druhého výběrového souboru

Komunikační partner	Pohlaví	Věk	Zaměstnavatel	Pracovní pozice	Délka praxe
------------------------	---------	-----	---------------	--------------------	----------------

¹ VTOS – výkon trestu odnětí svobody

KP6	žena	44 let	ÚP ČR	sociální pracovník	3 roky
KP7	žena	58 let	ÚP ČR	sociální pracovník	15 let
KP8	žena	51 let	ÚP ČR	sociální pracovník	4 roky
KP9	žena	51 let	MěÚ	referent bytového odboru	20 let

Zdroj: Vlastní výzkum

Výše uvedená tabulka popisuje komunikační partnery z řad odborné veřejnosti, jejich pohlaví, věk, zaměstnavatele, na jaké pracují pozici a délku praxe.

3.3 Etika výzkumu

Jednou z nejdůležitějších rolí při realizaci výzkumu je anonymita, jinak řečeno přesvědčení zkoumaných osob o tom, že výzkum je anonymní (Fenclová, 2016). Respektovat anonymitu informantů či komunikačních partnerů je v případě každého výzkumu velmi důležité a je to právě jeden ze základních předpokladů výzkumné etiky (Disman, 2006).

3.4 Možná zkreslení výzkumu

Jedním z hlavních činitelů pro zkreslení prováděného výzkumu je samotný tazatel. Tím, že osobní kontakt mezi tazatelem a komunikačním partnerem nemusel být sice prvním,

přesto mohlo dojít k tomu, že komunikační partneři neměli dostatečnou důvěru v osobu tazatele, a tak některé odpovědi mohli vynechat nebo upravit dle svého zájmu. Také v případě, když šlo o nepříjemné otázky, mohli komunikační partneři odpovídat takovým způsobem, aby odpovědi pro ně samotné byly přijatelné. Zkreslit odpovědi komunikačních partnerů mohla i skutečnost, že rozhovory byly nahrávány na diktafon.

4 Výsledky

V této kapitole jsou uvedeny výsledky výzkumu, který byl realizován celkem s pěti komunikačními partnery, kteří se dlouhodobě zdržují v ubytovacích zařízeních i s nezletilými dětmi a dále se čtyřmi komunikačními partnery z řad odborné veřejnosti. Výběr polostrukturovaného rozhovoru pro realizaci tohoto výzkumu se projevil jako vhodný, protože většina komunikačních partnerů po úvodní části interview začala sama sdělovat své problémy a úskalí spojená s životem v ubytovacím zařízení. Tazatel pouze pokládal doplňující otázky, tím upevňoval kontakt s komunikačním partnerem, snažil se „vyladit se“ na jeho komunikační úroveň a držel tak linii rozhovoru.

4.1 Výsledky rozhovorů

Z výsledků realizovaného výzkumu vyplynulo díky metodě vytváření trsů osm trsů, jež jsou společné pro výpovědi většiny komunikačních partnerů.

Tyto trsy jsou:

- spokojenost s bydlením v ubytovacím zařízení
- okolnosti, které předcházely nestandardní formě bydlení
- rizika života v ubytovacích zařízeních
- dostupnost běžného občanského vybavení (lékárna, obchod s potravinami, obchod s drogistickým zbožím, kadeřník atd.)
- dostupnost základní a mateřské školy
- dostupnost volnočasových aktivit
- dostupnost případného zaměstnání
- povinnosti spojené s nájemním bydlením

Tab. 4 – Trs 1: Spokojenost s bydlením v ubytovacím zařízení

Komunikační partner	Spokojenost	Nespokojenost	Volné vyjádření se k problému
KP1	X	-	<i>„Ale docela jo, máme kuchyň a jednu místnost, tu jsme rozdělili kusem nábytku, kvůli spaní, spíme všichni na madracích, chtěla jsem od sociálky peníze na postel pro děti, ale postele se nikam nevejdou.“</i>
KP2		X	<i>„Tak si to zkuste, s pěti dětma bejt namačkaná v jedný místnosti, žádněj nemáme soukromí a eště musíme poslouchat bordel vot těch feťáků, co sou vedle, ale já to furt V. (pozn. ubytovatelka) říkám, slíbila, že je vyhodí a nic a víte proč, potřebuje jejich prachy.“</i>
KP3		X	<i>„Sem tu sama s dětma, v jedný místnosti, vedle sou nějaký chlapi, furt se tam střídaj, hlavně v noci se bojím, nejdou mi pořádně zavřít dveře.“</i>
KP4		X	<i>„Děsný, nemůžu mít nic vlastního, chtěla sem si přivést nějakěj svůj nábytek, ale nesmím tu nic mít, co by jako bylo moje, prej kdyby mi to někdo rozbil, abych po ní nechtěla peníze.“</i>

			<i>Hledám si něco jiného ani dětem se tu nelíbí.”</i>
KP5		X	<i>„Tady v tom s tou holkou bejt nemůžu, už tu byla sociálka, říkala sem jim, že něco hledám, je tu zima. Musim si kupovat žetony na vodu, když chci umejt holku, a to eště bydlení doplácím, dyž mi to sociálka nedá. Ani máma sem za ní nemůže, hned nás napráskaj, strašný.</i>

Zdroj: Vlastní výzkum

Z této tabulky vyplývá, jak dalece jsou komunikační partneři, kteří se dlouhodobě zdržují v ubytovacích zařízeních, spokojeni s touto nestandardní formou bydlení. Z pěti komunikačních partnerů, pouze jeden je přiměřeně spokojen. Čtyři komunikační partneři spokojeni nejsou. Nejčastějším důvodem nespokojenosti je hluk, který k nim doléhá z vedlejších místností, dále jsou omezeni velikostí místnosti, ve které jsou nuceni bydlet, neochotou ubytovatele tolerovat vlastní nábytek, chladem a omezenou možností návštěv. Oproti ostatním komunikačním partnerům má komunikační partner 1 výhodu dvou místností k bydlení.

Druhý trs znázorňuje, jaké okolnosti přivedly komunikační partnery k této nestandardní formě bydlení.

Tab. 5 – Trs 2: Okolnosti, které předcházely nestandardní formě bydlení

Komunikační partner	Ztráta standardní	Ztráta jiné ²	Volné vyjádření se k problému
---------------------	-------------------	--------------------------	-------------------------------

² Jiná forma bydlení se hodnotí v rámci § 33 odst. 5 zákona č. 111/2006 S., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, jde o bydlení typu: podnájem, ubytovací zařízení, objekt občanské vybavenosti, zařízení sociálních služeb, objekt určený k individuální rekreaci, pobyt v přímém zaopatření ústavu.

	formy bydlení	formy bydlení	
KP1		X	<i>„Byli sme v azylu a tam nás šikanovali, tady si můžeme přijít, kdy chceme a nemusíme nikoho poslouchat.“</i>
KP2	X		<i>„Měli sme pronajatej dům, jednou sem nezaplatil a bylo zle a taky sousedi si na nás stěžovali, prej že děláme bordel v noci a taky k nám chodilo hodně kamarádů, víte, ne ty drogy a tak, dyť sem Vám to říkal, ale teď sme čistý, fakt.“</i>
KP3		X	<i>„Před tím sem byla v azylu, bylo to tam moc přísný, jako v kriminále a byla sem tam sama. Pak mi zavolal strejda, že na ubytovně maj místo, tak sem šla radši sem a taky tu nejsem sama.“</i>
KP4	X		<i>„Měli sme 3+1, ale po rozvodu sem šla pryč, protože von nechtěl z bytu, stejně mu ho nakonec sebrali. Něco sme dlužili. Tak sem šla k mámě, ta má garsonku, to zase vadilo sociálce a do azylu mě nevzali. Tak sem tady, byla to poslední možnost.“</i>
KP5	X		<i>„Dlužila sem prachy, ale jen jednou sem nezaplatila, fakt. A jednou přišel (pozn. pronajímatel) a bylo nás doma víc, a tak chtěl taky prachy za ně, ale to byla jenom návštěva,</i>

			<i>ale jeho to nezajímalo, dyž sem nezaplatila, ten hajzl mě vyhodil i s tou malou holkou.”</i>
--	--	--	---

Zdroj: Vlastní výzkum

Tři z pěti komunikačních partnerů ztratili nájemní formu bydlení. Hlavní příčinou ztráty standardní formy bydlení bylo nehrazení nájemného, dále potom přílišná hlučnost, která obtěžovala osoby v sousedství a návštěvy. Komunikační partner 4 opustil tuto formu bydlení z důvodu rozvodu manželství. Dva komunikační partneři odešli z jiného než standardního bydlení, a to z důvodu nespokojenosti s provozním a domácím řádem azylového domu.

Následující trs zobrazuje, jaká rizika mohou ohrozit život rodin s dětmi v ubytovacích zařízeních. Dle výpovědi komunikačních partnerů byla vybrána následující rizika: **dodržování hygienických zásad, dodržování zásad bezpečnosti, společné sociální zařízení, úprava prostranství, rušení občanského soužití.**

Tab. 6 – Trs 3: Možná rizika života v ubytovacím zařízení – dodržování hygienických zásad

Komunikační partner	Dodržování hygienických zásad	Volné vyjádření se k problému
KP1	ANO	<i>„Musíme uklízet chodbu a schodiště, jinak by nás vyhodila, máme pravidelné služby, ale my tu máme všichni děti, tak si raději uklidíme, jak je to v jiných patrech, nevím. No špína je ve výtahu, ale my chodíme to jedno patro pěšky.”</i>
KP2	NE	<i>„Moje ženská tu furt zametá, protože, znáte děti ne, vylítnou ven bosy a pak sou špinaví jak čuňata a všechen bordel nosí rovnou do postele. Taky nám</i>

		<i>netěsní vokno, v zimě sme tam museli dávat hadry.”</i>
KP3	NE	<i>„Na chodbách je bordel, nikdo tady neuklízí, já občas aspoň zametu, ale ráno je to znovu, vona nadává (pozn. ubytovatelka), ale ten bordel tady dělaj chlapi, já po nich nebudu uklízet.”</i>
KP4	NE	<i>„Je tu plíseň, lítaj tady smradlaví psi. Jo a děti minulej tejden vod někoho přinesly vši i ten malej to měl.”</i>
KP5	ANO	<i>„Máme služby na úklid, a kdo neuklidí, dostane pokutu, ubytovatel sem chodí na kontroly třeba i v neděli.”</i>

Zdroj: Vlastní výzkum

Dvě pětiny komunikačních partnerů se vyslovilo kladně k dodržování hygienických zásad, a to z důvodu, že jsou nuceni dodržovat provozní a ubytovací řád, jehož součástí je pravidelný úklid společných prostor, za nedodržení těchto zásad mohou být obyvatelé ubytovacího zařízení sankcionováni v podobě uložení pokut.

Tři pětiny, tedy většina komunikačních partnerů, vyslovila nespokojenost s dodržováním hygienických zásad, mezi nejčastější důvody patří negativní postoj k úklidu ze strany samostatně žijící mužské populace, přítomnost zvířat, dále pak výskyt parazitů a plísní.

Tab. 7 – Trs 3: Možná rizika života v ubytovacím zařízení – dodržování zásad bezpečnosti

Komunikační partner	Dodržování zásad bezpečnosti	Volné vyjádření se k problému
KP1	ANO	„No jo, tady to má všechno pan ubytovatel pod kontrolou.“
KP2	NE	„Jsou tu poškozené vypínače, na chodbě věčně nesvítí světlo, protože tu kradou žárovky, schodiště je taky v hrozném stavu a malovalo se tu asi před sto lety“
KP3	NE	„Nejdou mi zavřít dveře, v noci se docela bojím, aby sem někdo nevlez. Nejde mi ani otevřít okno, a tak musím větrat přes chodbu, ale slíbila, (pozn. ubytovatelka), že to nechá opravit. A viděla ste chodbu, na schodišti vůbec není zábradlí, to mám vždycky strach, když de malej ke strejdovi nahoru, aby nepad. Světla na chodbě nesvítí. Strejda má lepší pokoj, říkal, že by si ho se mnou vyměnil, ale nevím, jestli to dovolí.“

KP4	NE	<i>„Vidíte ne, jaký mám praskliny na stropě, jak tu opadává omítka a tamhle za postelí taky, to jsou úplně kusy zdi, tou postelí to maskuju. Taky jsem si chtěla vymalovat, ale nesmím, prej to nejde, musí to zaplatit ubytovatelka a ta na to teď nemá, já to nechápu.“</i>
KP5	ANO	<i>„Všechno je v pořádku, dveře nám vopravil.“</i>

Zdroj: Vlastní výzkum

Z výše uvedených výpovědí lze soudit, že tři z pěti komunikačních partnerů jsou nespokojeni s dodržováním zásad bezpečnosti, a to zejména s poškozeným zábradlím, které znamená riziko zranění pro jejich malé děti, dalším velkým rizikem jsou poškozené vypínače a následně neosvětlená chodba. Partneři jsou nespokojeni i se stavem vzhledu a čistoty stěn, nedovíráním dveří.

Oproti tomu dva z pěti komunikačních partnerů jsou s dodržováním zásad bezpečnosti spokojeni.

Tab. 8 – Trs 3: Možná rizika života v ubytovacím zařízení – společné sociální zařízení

Komunikační partner	Společné sociální zařízení	Volné vyjádření se k problému
KP1	NE	<i>„Naštěstí máme svůj záchod a koupelnu. Nechtěla bych to mít s někým dohromady.“</i>
KP2	ANO	<i>„Je tu špína, děti sprchujem v gumových botách, když teda máme štěstí a teče teplá voda. Když přijdou lidi z práce, všichni se dou umejt a večer už teče jenom studená. Je tam pěkná kosa. Záchody sou věčně ucpaný,</i>

		<i>umyvadla neodtýkaj, pěkně to tam smrdí.”</i>
KP3	ANO	<i>„Vadí mi společný sociály, nemůžu pustit děti samotné na záchod, bojím se, aby tam někdo nebyl a něco se jim nestalo, je to tu samej vožrala. Každou chvíli sou ucpaný a smrdí. V koupelně je zima, musím přecházet dlouhou chodbu, ta je nevytápěná, a když jsou děti vykoupané, tak musí přes tu studenou chodbu. Jsou tady sprcháče, ale špinaví ani žádný závěs nebo tak něco, sou tu nečistotní lidi.”</i>
KP4	ANO	<i>„Děti sprchuju tak 2x týdně, někdy ani to ne, neteče teplá voda, ještě že mám vaničku na malýho, tak si vodu pro děti vohřeju. Vůbec se tam netopí, radiátory vůbec nehřejou a ty kolečka na tu regulaci tam nejsou.”</i>
KP5	NE	<i>„Mám svůj záchod a sprcháč, ale musím si kupovat žetony za 10 Kč a voda teče jen chvilku a vidíte její vlasy (pozn. vnučky), ty než umeju, to je peněz, a pak mi chybí na jídlo.”</i>

Zdroj: Vlastní výzkum

Ve většině ubytovacích zařízeních nemají rodiny s dětmi k dispozici vlastní sociální zařízení. Společně s ostatními ubytovanými na jednom patře sdílí WC i koupelnu společně muži i ženy, pro malé děti toalety nejsou vůbec.

Pouze dva z pěti tázaných komunikačních partnerů mají vlastní sociální zařízení. Z těchto dvou partnerů je spokojen jenom jeden. Komunikační partner 5 má sice své sociální zařízení, ovšem je nucen pro provoz sprchy kupovat žetony, které stojí „pouze” 10 Kč, ale i těchto 10 Kč potom chybí v rozpočtu pro rodinu na živobytí.

Komunikační partner 2, 3 a 4 sdílí sociální zařízení s ostatními obyvateli ubytovacího zařízení. Nejčastějším důvodem nespokojenosti je špína, nedostatek teplé vody a neprotékající toalety, zápach, zima.

Tab. 9 – Trs 3: Možná rizika života v ubytovacím zařízení – úprava prostranství

Komunikační partner	Úprava prostranství	Volné vyjádření se k problému
KP1	Nespokojen	<i>„Před ubytovnou je parkoviště a z druhý strany je silnice. Když chtěj na skluzavky, tam jdeme hned dopoledne do města do parku, aby si vyhrály, ale to musí bejt hezky, ale to zase nemam čas uvařit, moc tam proto nechodíme.“</i>
KP2	Nespokojen	<i>„Všude je jenom beton, nevím, proč tady město něco s tím neudělá, nikdo sem nechce strkat peníze, ale že děti se nemaj kde pohoupat, je každému jedno, nebo aby jim tu udělali pískoviště, ne.“ Tazatel: „Neřešili jste tento problém s paní ubytovatelkou?“ KP: „Jo, pořád si stěžuje, že nemá na nic peníze.“</i>
KP3	Nespokojen	<i>„Kolem dokola je beton až támhle k plotu, tady před okny je nějaká zahrada a tam nikdo nesmí, protože tam jsou ovce, ty</i>

		<i>sou majitelky, ale pro děti nic.</i> ”
KP4	Nespokojen	<i>„Před okny je elektrické vedení, aby neutekly ovce, vedoucí nechce, aby si tam děti hrály a to je jedinej kousek trávníku a nesmí tam, jinak před vchodem je beton. Mam strach, aby je to nekoplo, ale uhlídejte děti. Nemají tady nic, žádnou houpačku, nic a není to ani kam dát, všude je beton, vidíte, ne.”</i>
KP5	Nespokojen	<i>„Musím jí hlídat, aby mi nevběhla pod auto, je tu strašný provoz a támhle vzadu je benzínka. Nejni tady vůbec nic pro děti.”</i>

Zdroj: Vlastní výzkum

Většina ubytovacích zařízení je situována v místech, kde venkovní prostory před domem tvoří betonové plochy. Prostranství není nijak upraveno.

Z těchto výpovědí komunikačních partnerů je patrné, že jejich děti, aby si mohly pohrát na dětském hřišti, musí absolvovat kus cesty do města, neboť v okolí ubytovacích zařízení jim hrozí nebezpečí v podobě rušné silnice a elektrického proudu.

Tab. 10 – Trs 3: Možná rizika života v ubytovacím zařízení – rušení občanského soužití

Komunikační partner	Rušení občanského soužití	Volné vyjádření se k problému
KP1	ANO	„Vadí mi tady hrozně vožralci, rvou se na chodbě, jsou tu často policajti, pak tu všichni řvou. No a co udělají děti, když je to přes den, tak vyběhnou ven a v noci brečí a neví co se děje.“
KP2	ANO	„Občas je tu pěkná divočina, jako řev, policajti, a tak, nedávno se to tu pěkně servalo.“
KP3	ANO	„Policajti tu sou 2x – 3x do týdne. Třeba teď vo víkend, nákej feťák z druhýho začal najednou mlátit všechny kolem sebe, rozmlátil židle, stůl, nějak blbě spad a z obličejje mu tekla krev, pak přijela záchranka a odvezla ho. Ty chlapi, co sou vedle, říkali, že ho odvezli někam do blázince. Doufám, že se už nevrátí, je fakt děsnej a vůbec vedoucí v ničem neposlouchá, nevím, proč ho už dávno nevyrazila. To tu má ještě psa, takový velkýho vlčáka, to teda nevím, kdo se o něj teď bude starat. A moje děti to viděly, já sem je teda potom zahнала, ale bylo to fakt hrozný.“
KP4	ANO	„Vadí mi, když se tu někdo rve a přijedou policajti, nebo když chlapi sedí u vchodu a chlastaj a řvou, dyť to všechno děti vidí.“

KP5	ANO	„Nade mnou bydlí mladá holka a za ní sem lezou nějaký chlapi. Ženský říkaly, že v tom jede, víte, jako v drogách, že prej to i prodává a voni se za ní slejzaj. A když je zamčeno, tak hážou šutry na vokno, támhle to už rozbili. Byla sem za panem J. (pozn. ubytovatel) a normálně sem mu to řekla a von slíbil, že jí vyrazí, prej za nějaký porušování. Jo a to vokno musí zaplatit, ať táhne, dyť to všechno D. (pozn. vnučka) vidí, už aby sme byly vocat' pryč, stejně musím doplácet na bydlení a je to tu drahý, a Vy byste se mi nemohla někde zeptat?“
-----	-----	--

Zdroj: Vlastní výzkum

Výpovědi všech oslovených komunikačních partnerů se shodují v nespokojenosti občanského soužití v ubytovacím zařízení. Téměř všichni oslovení partneři projevili nelibost s ostatními ubytovanými, kteří pod vlivem alkoholu či drog způsobují přílišný hluk a s tím spojené časté návštěvy policie.

Tab. 11 – Trs 4: Dostupnost občanského vybavení

Komunikační partner	Dostupnost občanské vybavenosti	
	Snadná	Obtížná
KP1	-	X
KP2	-	X
KP3	-	X

KP4	-	X
KP5	-	X

Zdroj: Vlastní výzkum

Občanská vybavenost je vše, co potřebujeme v místě svého bydliště. Dostupnost občanské vybavenosti je jedním z faktorů, které jsou podmínkou kvalitního bydlení. Mezi občanskou vybavenost se řadí například ordinace praktického lékaře, ordinace dětského lékaře, poliklinika, lékárna, obchody, knihovna, pošta, kadeřník, kino. Základní škola, mateřská škola – bude zařazena a vyhodnocena v samostatném trsu. K problematice **občanské vybavenosti** se komunikační partneři vyjádřili shodně, všichni mají negativní zkušenosti.

Komunikační partner 1 se vyjádřil slovy: „*Je tu jenom drahá večerka, tak musím na nákup do centra, děti musí se mnou. Táhnou děti a nákup pěšky, protože městská jezdí jednou za tři hodiny. A ve večerce stejně nemají všechno.*” Tazatel: „*Jak si poradíte, když jsou děti nemocné?*” Komunikační partner 1: „*Když dává jenom na kontrolu, tak pěšky, ale když mají horečku nebo něco horšího, tak voláme sanitu, jenom na polikliniku to je asi dvacet minut chůze. A když je ještě zima a mráz, tak s nimi v horečkách jít takovou dálku nemůžu. Třeba v zimě S. (pozn. starší dcera, 9 let) upadla, hned jí votekla noha, tak sem taky volala sanitu, na taxík nemám a do kočáru se nevejde.*” Tazatel: „*Jak řešíte problém využití jiných služeb, například poštu, lékárnu, kadeřníka, kino.*” Komunikační partner 1: „*Jó, kino, tam vůbec nechodíme. K holiči taky ne, to mě stříhá máma a děti si ostříhám sama, kde bych na to vzala peníze, víte, co to dneska stojí, nechat ostříhat všechny děti. Na poštu musím do města, ale moc tam nechodím, mně nikdo nepíše, chtěj po mně jenom peníze.*”

Komunikační partner 3 uvedl: „*Na nákup musím do P. (pozn. vesnice 1 km od ubytovacího zařízení), ale nemají tam všechno, třeba z drogerie skoro vůbec nic, spíš jenom základní zboží. I když pečivo dostanu málokdy, má tam jenom pár bochníků chleba. Takže musím do města i s dětma, se všema, protože na půl dne mi je nikdo nepohlídá. Nákup potom táhnou i s dětma, toho nejmenšího na ruce, protože si dávám nákup do kočáru.*” Tazatel: „*A když jsou děti nemocné, jak to řešíte.*” Komunikační

partner 3: „*No se všema musím, ale taky volám sanitku, když má horečku, tak s nima nemůžu jít ten kus cesty pěšky, nejmenší tím dost trpí.*” Tazatel: „*Jak řešíte problém využití jiných služeb, například poštu, lékárnu, kadeřníka, kino.*” Komunikační partner 3: „*Kino? Neexistuje. Ani k holiči nechodíme, nějak to zvládáme sami, na poštu taky nechodím. A nějaký léky doma mám, třeba na horečku.*”

K tomuto problému komunikační partner 4 sdělil: „*Do P. (pozn. nejbližší vzdálená vesnice od ubytovacího zařízení) vůbec nechodím, tam nic nemaj, seberem se komplet všichni a jdeme do města. Nakupuju na celej tejdne, ale mám strach, protože deme skoro tři kilometry po rušný silnici, auta tam jezdí jako blázen. Nákup dám vždycky do kočáru a kluka nesu na ruce. Jinak se to nedá dělat, na taxíka nemám, jednou sem jela, ale chtěl po mě 250 Kč. Blbý je, když něco zapomenu, je to výlet na celý den.*” Tazatel: „*A když jsou děti nemocné, jak to řešíte.*” Komunikační partner 4: „*Já volám rychlou, nemůžu jít přece s nemocnejma dětma takovej kus pěšky.*” Tazatel: „*Jak řešíte problém využití jiných služeb, například poštu, lékárnu, kadeřníka, kino.*” Komunikační partner 4: „*Třeba s poštou je to tu hodně špatný, vedoucí jí dá komukoliv i dítěti, jakýmukoliv a dopis se mi do ruky vůbec nedostane, protože děti to buď ztratí nebo si s tím hrajou. Na poštu do města nechodím. A kino, tam moje děti eště nebyly.*”

Komunikační partner 2 uvedl: „*Nakupovat chodím já, s dětma by to trvalo celej den, vidím to u ostatních. Chodím tak 2x do týdne. Do P. (pozn. nejbližší vesnice od ubytovacího zařízení) nechodíme, tam v devět ráno už nic nemaj, je to tam malý.*” Tazatel: „*A když jsou děti nemocné, jak to řešíte.*” Komunikační partner 2 : „*K doktorovi chodí s dětma manželka, když je něco vážnějšího, tak zavolám sanitu, když maj třeba velkou horečku.*” Tazatel: „*Jak řešíte problém využití jiných služeb, například poštu, lékárnu, kadeřníka, kino.*” Komunikační partner 2: „*No v kině sme eště nebyly, nemáme na to peníze a jinak, když je třeba dojít do lékárny nebo někam, tak du já, manželka je s dětma doma, je to daleko a po silnici, nikde nejní chodník, ste to viděla ne, jak ste sem jela, to se nedá.*”

Komunikační partner 5 řekl: „*Nakupovat chodíme spolu, tady nic nejní, musíme do města, někdy řeknu tý pani, co bydlí vedle, já chodím těžko a nemůžu dejchat, ta je hodná ta pani, já jí pohlídám děti a ona nám nakoupí, my toho moc nepotřebujeme, sme dvě a D. (pozn. vnučka komunikačního partnera) je malá.*” Tazatel: „*Když je Vaše vnučka nemocná, jak to řešíte.*” Komunikační partner: „*Zavolám sanitku, dyť já ani*

nevím, jak tam doktor je.” Tazatel: „*Jak řešíte problém využití jiných služeb, například poštu, lékárnu, kadeřníka, kino.*” Na tuto otázku komunikační partner 5 neodpověděl.

Výše uvedené výpovědi komunikačních partnerů se shodují v problematice dopravy z ubytovacího zařízení do nejbližšího města, které je vybaveno službami občanské vybavenosti. Služby, jako je kadeřník, kino, pošta, díky této problematice nevyužívají. Pokud potřebují lékaře, raději zavolají rychlou lékařskou pomoc. Jedním z velkých problémů je i přílišná vzdálenost obchodů se spotřebním zbožím.

Tab. 12 – Trs 5: Dostupnost základní a mateřské školy

Komunikační partner	Dostupnost základní a mateřské školy		
	Snadná	Obtížná	Ohrožení dopravou
KP1	X	-	X
KP2	-	X	X
KP3	-	X	X
KP4	-	X	X
KP5	X	-	-

Zdroj: Vlastní výzkum

Pátý trs ukazuje, jak snadná či obtížná je dostupnost základní či mateřské školy pro děti žijící v ubytovacích zařízeních.

Komunikační partner 1 se k tomuto problému vyjádřil slovy: „*Školu máme naštěstí blízko a hned vedle je školka, za 10 minut jsme tam. Děti tam vodím, protože musíme přejít silnici, kde jezdí hodně aut, tak mám strach, aby se něco nestalo, jezdí tady jako*

blázni a nikde není přechod. Přechody jsou z druhé strany, ale tady zezadu ne. Pak pro ně chodím po vyučování. Je to tu kousek.”

Komunikační partner 3 uvedl: *„Každý ráno musím vodit kluka na autobus do vsi a pak zase pro něj, když přijede. Musíme vyjít už ve čtvrt na sedm, vodím ho každý ráno a v září začne chodit i dcera. Nemůže chodit sám, je to daleko, musíme kus lesem a pak po silnici, jsou tu pěkně rozjetý. Někdy se střídáme, chodí tak víc dětí. Já mu vždycky nesu tašku, má jí dost těžkou.”*

Komunikační partner 4 řekl: *„Vodím děti každý ráno na autobus do vsi. Nemůžou jít samy. Ve čtrnáct třicet jezdí nazpátek, tak na ně zase čekám. Musíme jít přes les a potom po rušný silnici, auta tam jezdí dost rychle. Nejhorší je to v zimě, když je tma, to se sama bojím, svítím si mobilem.”*

Komunikační partner 2 k tomuto tématu sděluje: *„Ráno chodím s klukama na autobus já, manželka je s těma malýma doma. Někdy vedu i jiný děti. Je to nebezpečný, silnice je dost rušná, jezdí tam jako blázni. Odpoledne chodí většinou manželka.”*

Komunikační partner 5 uvedl: *„Vodím D. (pozn. vnučka komunikačního partnera) tak 3 x za tejdén do školky. Chodí poslední rok, v září pude do školy. Daleko to nemáme, ale já s tím decháním stejně moc nemůžu.”*

Jeden z pěti oslovených komunikačních partnerů má základní a mateřskou školu sice snadno dostupnou, ale je ohrožen dopravou. Tři z pěti partnerů vypověděli, že jsou jejich děti ohroženy nejen dopravou, ale i obtížnou dostupností školy, zejména složitou a nebezpečnou cestou na nejbližší autobus, který je dopraví do školy. Pouze komunikační partner 5 má mateřskou školu snadno dostupnou a bez ohrožení dopravou.

Tab. 13 – Trs 6: Dostupnost volnočasových aktivit

Komunikační partner	Dostupnost volnočasových aktivit			
	Geografická		Finanční	
	Snadná	Obtížná	Snadná	Obtížná

KP1	X	-	-	X
KP2	-	X	-	X
KP3	-	X	-	X
KP4	-	X	-	X
KP5	X	-	-	X

Zdroj: Vlastní výzkum

Téma dostupnost volnočasových aktivit pro děti úzce souvisí s dostupností základní nebo mateřské školy. V případě, že je dostupnost snadná, přesto není pro komunikační partnery dosažitelná, a to především z finančních důvodů.

Komunikační partner 1 uvedl: „*Děti chodí jenom na malování, je to místo družiny. Holka by chtěla na tancování a kluci na nějaký to bojový umění, ale to už se musí platit. Chodit by mohly, protože je trénujou ve školní tělocvičně, ale je to drahý. Na půl roku stojí tancování 1 500 Kč a to pro kluky přes 3000 Kč. Na to fakt nemám. Ani jednomu to nemůžu zaplatit. Nemohla jsem jim zaplatit ani plavání. A i kdybych to jednomu zaplatila, tak co ostatní. Takhle sotva vyjdu s penězma. Hodně děti chodí na keramiku a nosí si domů hezký hrníčky, to by se mi líbilo pro toho prostředního, ten je takovej šikovnej, hezky maluje, ale taky se to musí platit a na celý rok dopředu, kdybych to náhodou zaplatila a jeho by to přestalo bavit, tak už prej peníze nevrací, to je divný ne, to by asi měli.*”

Komunikační partner 2 k tomuto tématu sdělil: „*Kdepak nikam děti nechodí. No, chtěly by, ale nejde to. Hodně kroužků je odpoledne a jim jede poslední autobus v čtrnáct třicet, nedostaly by se zpátky. To bych pro ně musel pěšky, dejte pokoj, mně stačí, když du nakupovat. Až budou velký a budou mít peníze, ať si chodí, kam chtěj. Chtěly po mně zaplatit plavání, já na to nemám, tak sem byl na sociálce, ale nevim, jestli mi něco daj,*

prej to není povinný, ale všichni děti tam budou chodit a jeho asi strčí do jiný třídy, taky je to blbý, ne, když celá třída pojede a on ne. Já si dojdu za vedoucí.”

Stejný problém s využitím volnočasových aktivit má i komunikační partner 3 a komunikační partner 4. Jejich děti jsou také závislé na dojíždění.

Komunikační partner 3 shodně sdělil: *„Nic, musí autobusem domu, tím ve čtrnáct třicet, pak už nic nejede, jak by se dostaly domu a já pro ně do města nemůžu, kam bych dala ty, co sou doma, A jít se všema, to ne. Holka řvala, že chce na érobik, prej chodí všechny její kamarádky, ale to je od pěti, to nejde a taky se za to platí ani nevím, kolik to stojí, určitě to bude drahý, ne, ne.”*

Téměř podobně odpověděl i komunikační partner 4: *„Kluk by chtěl chodit na fotbal, vybrali si ho ve škole, prej mu to šlo. Tak sme byli na jednom jejich tréninku. Mně by se to líbilo, ale stojí to peníze a hlavně je to 3x do týdne vod čtyř do půl šestý a ještě někam jezdí na zápasy a ty jsou většinou v sobotu nebo v neděli, a to žádný autobus nejede, vůbec nevím, jak by se tam dostal. Musela bych mu koupit kopačky, na ty taky nemám, a aby si kupoval od někoho už použitý, to teda nechci, zničila by se mu noha. Kdyby aspoň táta platil alimenty.”*

Komunikační partner 5 sdělil: *„Ne, D. (pozn. vnučka komunikačního partnera) nikam nechodí, jen do té školky, tam si vyhraje dost vid', moje malá.”* Vnučka reagovala slovy: *„Evička chodí na mažoretky, má takovou tyčku a umí s ní točit dokola. Taky mě to učila a šlo mi to. Já bych tam chtěla chodit, taky má krásný šaty.”* Komunikační partner 5: *„Už jsem ti to přece vysvětlovala, eště si malá a nemáme penízky. Víte, co to stojí hodně peněz, to mi říkala Evičky maminka a platí se to vždycky na půl roku.”* Z rozhovoru bylo znát, že vnučka komunikačního partnera 5 je velmi zklamaná.

Výpovědi všech komunikačních partnerů se shodují v nedostupnosti volnočasových aktivit pro děti hlavně z finančních důvodů, přestože dva z pěti partnerů mají geografickou dostupnost snadnou. Oproti tomu tři z pěti oslovených komunikačních partnerů nemohou dětem poskytnout účast na volnočasových aktivitách nejen z finančních důvodů, ale i z důvodu geografické nedosažitelnosti.

Tab. 14 – Trs 7: Dostupnost zaměstnání

Komunikační partner	Dostupnost zaměstnání			
	Geografická bariéra	Informační bariéra	Problém nízké kvalifikace	Rodičovská dovolená
KP1	X	-	X	-
KP2	-	-	-	X
KP3	-	-	-	X
KP4	X	X	X	-
KP5	-	X	X	-

Zdroj: Vlastní výzkum

Vhodné pracovní místo, by mohlo pomoci komunikačním partnerům vymanit se ze systému sociálních dávek, dostat se z bytovacího zařízení do bydlení standardního.

Komunikační partner 1 sdělil: „S prací je to těžký, nikde mě nechtěj, chodím všude, kam mě pošle pracák i sama si hledám na internetu a nic. Manžela teď vyhodili z pracáku, tak nám seberou i nějaký peníze. To víte, že by se něco hodilo, ale kam mě vezmou, dyť mám jenom základku a navíc máme blbý spojení, autobus jede už v 5.15 hod. a pěšky je to daleko, ale i ten autobus něco stojí.“

Komunikační partner 2 na tuto otázku odpověděl: „Já sem na mateřskej tady s klukem, manželka je v invalidním důchodu. Do práce zatím nepudu, mám nějaký exekuce, tak by mi prachy stejně sebrali, žijeme ze sociálky, na to nám nemůžou.“

Komunikační partner 3 řekl: „*Já mám ještě rok mateřskou, co budu dělat potom, nevím. Asi budu hledat práci těžko. Mám čtyři děti, kam je dám, nevím, budu muset hledat něco na půl úvazku, ale to je až za rok.*”

Komunikační partner 4 se vyjádřil slovy: „*To je to nejhorší, do města je to daleko, na taxíka nemám, jsem sama s pěti dětma a bez vyučení, kam mě vezmou, nikam. Hledám něco na půl úvazku, jako že se ptám, jestli někdo o něčem neví, internet nemám, abych mohla hledat, jedině když du na pracák, tak se můžu podívat. Říkala jsem to i pani na pracáku, že můžu jenom na půl úvazku.*”

Komunikační partner 5 odpověděl: „*No jo z pracáku mě pořád někam posílaj, ale kam bych chodila, nemám ani základku, jsem celá nemocná, to dechání, jak jsem Vám říkala, to mě trápí, musím si pořád foukat, pak je to trochu lepší.*” Tazatel: „*Nezkoušela jste něco sama hledat třeba na dvě tři hodiny?*” Komunikační partner 5: „*Já nikam nedojdu, ty nohy mě bolí a přes ten počítač, to nemám, kdepak.*”

Dva z pěti komunikačních partnerů jsou na rodičovské dovolené. Jednomu komunikačnímu partnerovi v dostupnosti zaměstnání brání geografická a informační bariéra a zároveň i nízká kvalifikace. Další komunikační partner se potýká s geografickou bariérou a nízkou kvalifikací. Poslednímu z komunikačních partnerů brání v dostupnosti zaměstnání informační bariéra a nízká kvalifikace.

Tab. 15 – Trs 8: Povinnosti spojené s nájemným bydlením

Komunikační partner	Povinnosti spojené s nájemným bydlením				
	Zkušenost s nájemným bydlením	Znalost ³ dílčích povinností nájemce	Snaha hledat sám nájemní bydlení	Bariéry v poskytnutí městského bytu	Volné vyjádření se k problému

³ Myšleno hradit několik položek více poskytovatelům (nájem, voda, energie, komunální odpad apod.).

KP1	-	-	X	X	<p>„Eště sem v nájmu nebyla, podanou žádost na městě mám, dluhy sem zaplatila, sociálka mi platí bydlení. Prej musim čekat, až na mě přijde řada, mají nějaký pořadník. Hledám taky sama, po telefonu Vám všechno slíbí, ale když Vás uvidí, že ste černej, tak odstoupí. Byli u mě z města a řekli mi, že mám hezký bydlení, prej můžu bejt ráda, že mám dvě místnosti. No jo, ale na ubytovně a musim poslouchat ty ožralce, to je všem jedno.“</p>
KP2	X	X	X	X	<p>„Jó, už sem měl něco pronajatýho a vyhodil mě. Dlužil sem mu za nájem a prej, že sme dělali bordel, susedi si stěžovali, taky mi vodstřihli elektriku. Nezaplatil sem, protože sem koupil dětem dárky k Vánocům. Tak sme</p>

					<i>tady. Na město sem byl a mám přijít, až zaplatím dluh, to nevim teda jakej. Černýmu s pěti dětma těžko někdo pronajme byt. Tamto bylo přes známýho.</i>
KP3	-	-	X	X	<i>„Nebyla sem ještě v nájmu. Bydlela sem u mámy, pak v azylu a teď sem tady. Sehnala sem si pronájem, měla sem připravený i peníze na kauci, ale když zjistili, že sem Rómka, sama se čtyřma dětma, tak z toho sešlo. Zkusím to ještě na město.“</i>
KP4	X	X	X	X	<i>„Odešla sem z bytu po rozvodu a nechala sem mu ho. Tam sme brali podporu na bydlení. Stejně mu ho kvůli dluhům sebrali. Něco sem zkoušela hledat, ale kdo si vezme cigána s pěti dětma do bytu. Na město nemá cenu chodit, bílej má</i>

					přednost.”
KP5	X	X	X	X	„Vyhodil mě z bytu, protože sem neplatila, vodstříhli mi elektriku i plyn. Tak sem si sehnala jinej byt, ale tam chtěli kauci a sociálka mi jí nezaplatila, tak sem tady. Jó předtím sem byla asi měsíc v azyláku, votad' mě taky vyhodili.

Zdroj: Vlastní výzkum

Všichni oslovení komunikační partneři se vyslovili souhlasně ohledně vlastního úsilí při hledání nájemního bydlení stejně jako v překonání bariér, které jim brání v přidělení městského bytu. Tři z pěti komunikačních partnerů mají znalost dílčích povinností nájemce stejně jako se zkušeností s nájemním bydlením.

Vyjádření komunikačních partnerů z řad odborné veřejnosti k problematice **Povinnosti spojené s nájemním bydlením.**

Komunikační partner 6 uvedl: „V mnoha případech se lidé dostali do ubytovacích zařízení nehrazením nákladů za bydlení v předchozím bydlišti, neschopností účelně a zrale hospodařit s financemi, nemoudrostí v určování priorit. Nejvíce se nám osvědčila přímá úhrada, to znamená dávkou přímo na účet poskytovateli. Tak mají zabezpečeno bydlení, základní životní potřebu.”

Komunikační partner 7 se vyjádřil k tomuto tématu slovy: „Nastěhováním do nájemního bytu vzniká povinnost hradit několik položek více poskytovatelům, a tudíž

vytvořit si odpovídající finanční rezervy pro úhradu těchto služeb. A to jsou hlavní důvody, proč naši klienti končí v ubytovacích zařízeních. Bohužel není v jejich silách pochopit nutnost finanční rezervy na úhradu všech povinností souvisejících s bydlením tj. nájem, elektřina, plyn, voda. Nicméně je nutné u těchto klientů všemi možnými prostředky posílit návyky a gramotnost, aby byli schopni udržet si bydlení v nájemních bytech, ale je to běh na velice dlouhou trať.”

Komunikační partner 8 povinnosti spojené s nájemním bydlením shrnuje takto: „Klienti se ubytovacích zařízeních dostávají díky nehrazení nájemného. My se snažíme toto řešit přímou úhradou pronajímateli. Což ovšem nejde u všeho. Pokud má klient v nájemní smlouvě, že hradí pronajímateli nájem, vodu, elektřinu, otop, lze to provést přímou úhradou. Ale pokud hradí pronajímateli pouze nájem a otop a ostatní si hradí sám, tak to bohužel nelze, aplikace nám neumožní rozdělit vypočtenou a zaslat více poskytovatelům. Navíc např. elektrárenská společnost E.ON tyto služby nenabízí. Pak nastane případ, kdy klient má uhrazen nájem, ale odpojenou elektřinu, plyn, zastavenou vodu a dluží technickým službám za odvoz komunálního odpadu. Klienti si často neuvědomují, o jak vysoké částky jde, přestože je nutno určitou částku poskytovateli doplatit, „**neprojdou rukama**” a klient je vyčleněn z procesu udělat si finanční rozpočet na měsíc a sám vyčlenit a přerozdělit finance dle nutnosti a důležitosti. Ubytovací zařízení se od 01. 06. 2017 budou hradit pouze z 80% a dále se do výpočtu dávky započítává příjem např. rodičovský příspěvek, invalidní důchod.”

Komunikační partner 9 uvedl: „Žádost o pronájem městského bytu si může podat každý, kdo splní stanovená kritéria. Musí mít vyřízené pohledávky vůči městu, nesmí být majitelem domu nebo bytu. Zájemci o byt do 50 m² se registrují v seznamu. Doporučí-li zájemce bytová a sociální komise, žádost potom schvaluje rada města. Roli hrají sociální poměry. Byty nad 50 m² se přidělují obálkovou metodou. To znamená, kdo nabídne více, byt získává. Složená částka je prvním nájemným. Ročně přidělujeme 20 – 30 bytů. Smluvní nájemné je od 48Kč za m².”

4.2 Shrnutí výsledků výzkumu vzhledem k výzkumným otázkám

Výzkumná otázka 1 položená před zahájením výzkumu zněla: „Jaká hrozí rizika dětem dlouhodobě žijících na ubytovnách.” Výzkum potvrdil, že život v ubytovacím zařízení znamená pro děti a jejich rodiče nejen řadu omezení, ale i ohrožení. Mají sice „střechu nad hlavou”, mají fyzický prostor k bydlení, ale tento prostor neposkytuje dostatek

soukromí ani bezpečí. Díky tomu, že ubytovací zařízení jsou postavena na perifériích měst, jejich obyvatelé jsou omezeni dostupností základních a mateřských škol, službami občanského vybavení, volnočasovými aktivitami, chybí prostory pro dětské hry. Uvnitř ubytovacích zařízení jsou ohroženi plísněmi, parazity, chladem, špínou, ale i osobami pod vlivem návykových látek. Mnohá ubytovací zařízení potřebují nutné stavební úpravy, neboť zde hrozí nebezpečí fyzického zranění i úrazy elektrickým proudem.

Druhá výzkumná otázka položená před zahájením výzkumu zněla: „*Jaká je připravenost rodin s dětmi řešit povinnosti, které plynou z nájemního bydlení.*” Při porovnání odpovědí komunikačních partnerů žijících v ubytovacích zařízeních s výpovědí komunikačních partnerů z řad odborné veřejnosti, přinesl výzkum jednoznačnou odpověď. Ze strany komunikačních partnerů 1, 2, 3, 4, 5 dochází k tomu, že nejsou plněny podmínky pro udržení nájmu a není ani v jejich silách pochopit nutnost finanční rezervy na úhradu všech povinností souvisejících s užíváním bytu. Z odpovědí komunikačních partnerů 6, 7, 8, 9 plyne, že připravit rodiny s dětmi na tyto povinnosti bude velice problematické a zdlouhavé.

5 Diskuze

Cílem diplomové práce bylo zmapovat rizika spojená s dlouhodobým bydlením rodin s dětmi v ubytovacích zařízeních. Úkolem bylo též vyzkoumat a porovnat názor samotných rodičů žijících v ubytovacích zařízeních s názory odborné veřejnosti a dále zjistit, jaké jsou možnosti rodin s dětmi, když chtějí získat standardní bydlení v dané lokalitě. Výzkum byl zaměřen jak na spokojenost bydlení rodin s dětmi v ubytovacích zařízeních, tak i na rizika života v těchto zařízeních.

Pro výzkumnou část diplomové práce byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu. Tato strategie byla vybrána z důvodu získání podrobnějšího pohledu do zkoumané problematiky. Pro samostatnou práci s komunikačními partnery byla metodou výzkumu zvolena metoda dotazování, technika rozhovoru. Pro terénní sběr dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Výsledky byly vyhodnocovány metodou vytváření trsů. Výzkumné soubory byly dva, celkem je tvořilo devět komunikačních partnerů z Jihočeského kraje, komunikační partneři 1–5 mají zkušenosti s životem v ubytovacím zařízení, komunikační partneři 6–9 byli vybráni z řad odborné veřejnosti. Výzkumu se zúčastnilo osm žen a jeden muž.

První otázky rozhovoru byly identifikační. Zjišťovaly věk, pohlaví, druh rodiny, počet dětí v rodině, délku pobytu v ubytovacím zařízení, o jaké se jedná zařízení, vzdálenost zařízení od centra města, trvalý pobyt. U komunikačních partnerů z řad odborné veřejnosti se zjišťoval věk, pohlaví, zaměstnavatel, pracovní pozice a délka praxe. Ostatní otázky byly voleny ve shodě s cílem diplomové práce. První dvě otázky byly zaměřeny na spokojenost s bydlením v ubytovacím zařízení na délku pobytu a na okolnosti, které přivedly komunikační partnery k této formě bydlení.

Ubytovacím zařízením se dle § 43 Vyhlášky č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby a § 2 Vyhlášky č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, rozumí stavba ubytovacího zařízení nebo její část, kde je poskytováno ubytování a služby s tím spojené (Hruška, 2013). Ubytovny jsou zkolaudovány dle požadavků zákona o technických požadavcích na stavby jako turistické ubytovací zařízení pro cestovní ruch, u kterých je předpokládána určitá přechodnost a nouzovost poskytovaného ubytování (Hruška, 2013). Vzhledem k chybějící legislativě, která by

definovala ubytovny jako druh dlouhodobého bydlení z pohledu sociální oblasti a ne jako turistické ubytování, byl pro potřeby vyplácení doplatku na bydlení vydefinován pojem sociální ubytovna, která poskytuje přechodné dlouhodobé bydlení pro osoby s nízkými příjmy, které s ohledem na nedostatečné celkové majetkové a sociální poměry jsou ohroženy sociálním vyloučením (Hruška, 2013). Legislativním odlišením sociálních ubytoven od turistických zařízení by bylo možno vydefinovat technické parametry, jež by ubytovaným osobám poskytlo jistou úroveň ubytování pro účely dlouhodobého bydlení (Hruška, 2013). Technické parametry pro ubytovací zařízení sloužící k dlouhodobému bydlení zcela chybí (Pelíšková, 2012). V současné době se změnil jak způsob využití, tak také typ ubytovaných, často nejde o jednotlivce, ale o velké početné rodiny s dětmi, pro které tyto parametry absolutně nevyhovují (Pelíšková, 2012). V rámci změny by bylo nezbytné definovat minimální velikosti pokojů, maximální počet osob na pokoji, sociální zařízení a další nutné technické vybavení ubytoven.

Oslovení komunikační partneři nespokojenost s bydlením v ubytovacím zařízení vymezili fyzickým prostorem k bydlení, který neposkytuje dostatek soukromí, hlukem, zimou a ze strany ubytovatele neochotou tolerovat svůj vlastní majetek. Komunikační partner 5 si stěžoval na žetony, které si musí koupit, aby mu tekla teplá voda. *„Tato položka není hrazena z dávky hmotné nouze doplatku na bydlení, z této dávky je hrazeno pouze ubytování, jestliže klient doplácí např. na elektřinu v případě, že má na pokoji svou televizi, musí toto hradit ze svého živobytí, pak pochopitelně chybí finance na obživu. V případě žetonů je to sice jen 10 Kč, ale za celý měsíc se to nasčítá. Jsou ubytovny, kde chtějí od klientů složit jakousi kauci před sepsáním smlouvy. Na tyto a podobné částky také nelze připlácet. Mnohdy se tyto skutečnosti dozvídáme náhodně od klientů, v ubytovacích smlouvách nejsou uvedeny, klienti nemají ani žádné potvrzení o úhradě.”* Odpověděl komunikační partner 8. Klientům nezbývá nic jiného než tyto částky uhradit, neboť ubytovatel může ubytovací smlouvu kdykoli ukončit např. z důvodu porušení provozního řádu, tyto smlouvy nejsou právně podložené, takže klient se nemůže nijak bránit. Nespokojenost bydlení v ubytovacím zařízení vyjádřili čtyři z pěti partnerů – klientů ubytoven.

Tři z pěti komunikačních partnerů z prvního výběrového souboru uvedli, že mají zkušenost s nájemní formou bydlení. Důvody, které vedly ke ztrátě této formy bydlení, byly především finanční. Komunikačním partnerům, jak uvedly v rozhovoru, vznikly dluhy na nehrazeném nájemném a elektřině. Nájemní smlouvy byly ukončeny i z důvodu stížností okolních sousedů na přílišnou hlučnost a na skutečnost, že v bytě bydlelo více osob, než bylo uvedeno v nájemní smlouvě. Komunikační partner 4 kromě zadluženosti uvedl i rozvod manželství.

Hruška (2013) uvádí, že mezi nejčastější důvody, proč lidé končí na ubytovnách, patří především zadluženost, rozpad rodiny, skončení výkonu trestu. Se zadlužeností souvisí především ztráta bytu v důsledku neplacení nájmu. Stejně důvody ve své práci uvádí i Pelíšková (2012), příčinou, proč někteří lidé dlouhodobě bydlí v ubytovacích zařízeních je zadlužení a problémy s dodržováním povinností, které plynou z nájemní smlouvy.

„Bohužel, často rodiny s dětmi skončí v ubytovacích zařízeních, protože není v jejich silách pochopit nutnost finanční rezervy na úhradu všech povinností souvisejících s užíváním bytu. Peníze, kterými jim stát přispěje na úhradu bydlení, obratem utratí, nemají na zaplacení nájmu, půjčí si, zadluží se a dostanou se do kolotoče, z kterého nevede cesta ven. Pronajímatel počká maximálně tři měsíce a poté vypoví smlouvu z důvodu neplnění povinností uvedených v nájemní smlouvě.“ Řekl komunikační partner 8. Podobně jako vznikají dluhy na nájemném, vznikají i dluhy u elektrárenských a plynárenských společností. Také mohou dlužit maximálně tři měsíce, poté mají možnost domluvit si splátkový kalendář a pomocí dávky hmotné nouze doplatku na bydlení a dávky státní sociální podpory příspěvku na bydlení tyto dluhy splácet, částky jsou samozřejmě zastropované. Ve většině případů tak neučiní, sepiší smlouvu s jiným dodavatelem, situace se opakuje. Díky tomuto způsobu chování hrozí nebezpečí, že dotyčný dlužník nemůže již žádat o dodávku elektřiny či plynu u žádné ze společností. Toto řeší způsobem, že nově sepsaná smlouva je na někoho známého. V tomto případě si neuvědomují, že mohou přijít o podporu od státu v podobě doplatku na bydlení či příspěvku na bydlení. Při poskytnutí těchto dávek musí splňovat podmínky přiznání, což představuje, že smlouva s dodavatelem musí být sepsána s žadatelem o dávku (doplatek na bydlení, příspěvek na bydlení) nebo některým rodinným příslušníkem, který je společně posuzovanou osobou. V jiných případech stát nepřispívá.

„V neposlední řadě je zde ještě jeden problém, a to společné soužití s osobami, které užívají ostatní byty v obytné zástavbě. U klientů, kteří přišli z ubytovacího či jiného zařízení, je nízké povědomí etických zásad, sousedských vztahů a užívání společných prostor. Ukončení nájmu z těchto důvodů není výjimkou.“ Řekl komunikační partner 8.

Dva komunikační partneři uvedli, že zvolili bydlení v ubytovacím zařízení z důvodu odchodu z azylového domu. Jako důvod odchodu uvedli nespokojenost s provozním řádem azylového domu s dodržováním stanovených podmínek.

Azylová zařízení nabízí potřebnou péči, jejíž součástí je zabezpečení základních životních podmínek, jejich podstatným znakem je skutečnost, že jsou v nich vůči klientům uplatňovány odborné postupy sociální práce, takže nejde jen o poskytování ubytování, ale i o určitý sociální program, který obsahuje sociální práci, pomoc při řešení otázek zaměstnání, vzdělávací činnost (Šmída – Karkovský, 2015). Na rozdíl od ubytoven je bydlení v azylovém domě kromě aktivního sociálního programu podmíněno daleko přísnějšími povinnostmi klientů (Hruška, 2013). Komunikační partner 8 výše uvedené skutečnosti upřesňuje slovy: *„Azylový dům je zařízením, které poskytuje služby sociální prevence. Provoz azylového domu vyžaduje určitá pravidla v podobě dodržování domácího a provozního řádu. Tak například v případě vycházky je uživatel povinen vrátit se do 22.00 hod. Rodič s dětmi do 20.00 hod. A to bývá velkým problémem hlavně v letních měsících, klienti tuto skutečnost velmi často porušují. Dále nesmí klienti nechat děti samy na pokojích. Nesmí se používat alkoholické nápoje, užívat omamné a psychotropní látky, přísný zákaz platí na vnášení alkoholických nápojů. Pokud přijde klient azylového domu z vycházky opilý, má okamžitou výpověď smlouvy. Do budovy nesmí ani návštěva v podnapilém stavu. Návštěvy jsou povoleny od 13.00 hod. do 17.00 hod. A klasicky, platí dodržování nočního klidu od 22.00 hod do 6.00 hod.“* Toto jsou hlavní důvody, proč komunikační partneři 1 a 3 opustili pobytové sociální služby. Komunikační partner 1 dodržování domácího a provozního řádu označil za **šikanu** a komunikační partner 3 si v azylovém domě připadal jako v **kriminále**. Z výše uvedeného je patrné, že dodržování určitých podmínek, povinností a řádu bude jedním z problémů těchto klientů.

Musím se zde ovšem zmínit o skutečnosti, že i v azylovém domě před uzavřením smlouvy o ubytování, požadují od klientů kauci ve výši 1 000 Kč. Což není malá částka pro zaměstnané lidi, natož pro sociálně vyloučené. V § 57 zákoně č. 108/2006 Sb.,

o sociálních službách se uvádí (s. 54), že *Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.* Komunikační partner 8 k tomuto dodává: „*Nejhorší je, že my nemůžeme klientovi pomoci, protože na úhradu kauce do azylového domu prostě žádná dávka hmotné nouze neexistuje a klient tyto peníze po nás samozřejmě požaduje. Měli jsme ohledně tohoto problému jednání s azylovým domem, ale cestu vzájemné dohody jsme bohužel nenašli. Konečné řešení je takové, že klient tuto částku splácí azylovému domu ze svého živobytí, neboť úhradu za bydlení hradíme přímou platbou na účet azylového domu.*”

Další sada otázek byla cílená na možná rizika, která s sebou přináší dlouhodobý pobyt v ubytovacím zařízení. V této sadě otázek jsem hledala odpověď na první výzkumnou otázku ve znění *Jaká hrozí rizika dětem dlouhodobě žijících na ubytovnách.* Tato rizika byla rozdělena celkem na pět okruhů – na **dodržování hygienických zásad**, v tomto případě se kladně vyjádřili dva z pěti komunikačních partnerů, tři vyslovili velkou nespokojenost. Druhý okruh se týkal **dodržování zásad bezpečnosti** i zde se kladně vyjádřili dva partneři, zbylí tři jsou s těmito zásadami nespokojeni. Třetí okruh byl zaměřen na **společné sociální zařízení**, v tomto případě mají pouze dvě rodiny z pěti samostatné sociální zařízení, tři rodiny se o toalety a koupelnu dělí s ostatními ubytovanými. Předposlední okruh se týkal **úpravy prostranství**. V tomto případě se komunikační partneři shodli s nespokojeností úpravy okolí ubytovacích zařízení, což je dáno umístěním těchto zařízení na periférii měst. Poslední okruh se věnoval **rušení vzájemného občanského soužití**. I v tomto případě si všichni komunikační partneři stěžovali na rušení klidu, časté hádky ostatních ubytovaných v podnapilém stavu, návštěvy policie.

Odborná literatura také odkazuje na rizika spojená s dlouhodobým pobytem v ubytovacích zařízeních. Zmiňuje se o skutečnosti, že u většiny ubytoven jednotlivé rodiny nemají k dispozici vlastní sociální zařízení, společně s ostatními rodinami na jednom patře sdílí jedno WC, někdy dokonce spojené pro muže a ženy v neudržovaném a často havarijním stavu (Jedináková, 2013). Hruška (2013) toto potvrzuje slovy, že sociální zařízení je často společné pro celé patro, případně celý objekt, sdílet je tak může více než třicet ubytovaných. Jedináková (2013) ve své práci také upozorňuje na nedostatek teplé vody, čímž samozřejmě nejvíce trpí rodiny s malými dětmi, dále na vybavení pokojů, které je velmi strohé, většinou se jedná o stůl, židle, skříň, a postel. Komunikační partner 8, který přísluší k odborné veřejnosti, se k tomuto problému

vyjádřil slovy: „*Mimořádnou okamžitou pomoc jako dávku hmotné nouze na předměty dlouhodobé potřeby například na váleady, skříně a podobně, do ubytovacích zařízení neposkytujeme, pronajímatelé si nepřejí, aby klient měl svůj vlastní nábytek, nedovolí jim cokoli si na pokoj nastěhovat. Bohužel klienti jsou nuceni používat pouze vybavení, které dostanou od ubytovatele, ať je jakékoliv a v jakémkoliv stavu, včetně lůžkovin. Často přebývají ve velmi nuzných podmínkách, zůstávají tam, protože jim nic jiného nezbyvá, nemají kam jít a provozovatelé ubytoven si toho jsou moc dobře vědomi.*” Další nedostatky ubytovacích zařízení, které řeší Jedináková (2013), je špatný technický stav společných prostor, zvláště chodeb, které jsou bez nábytku, s holými oprýskanými stěnami, s poškozenými vypínači, při vstupu do budovy je často cítit plíseň. „*Nesmí si sami na vlastní náklady vymalovat ani opravit omítku, vše je v režii ubytovatelů. Při sociálním šetření, které se konalo na jedné z ubytoven, jsme upozornili majitelku na nutnost opravy stěn a obílení chodeb a pokojů. Nepochodili, jsme. Chybí finance.*” Sděлил komunikační partner 8. Jedináková (2013) řeší ve své práci také venkovní prostory ubytovacích zařízení, která jsou většinou situována v místech, kde není prostranství nijak upraveno, venkovní prostory před domem jsou betonové, děti zde nemají žádné místo či plácek pro hraní, nevědí co je skluzavka, prolézačky, houpačky. Výše jmenovaná autorka upozorňuje i na další nebezpečí, které s sebou přináší dlouhodobý pobyt v těchto zařízeních, a to především hrozba zdravotního rizika – ubytovny bývají zdrojem mnoha infekcí, výjimkou není ani výskyt štěnic, vši, svrabu.

Výzkum potvrdil to, co uvádí odborná literatura. Lidé v ubytovacích zařízeních žijí v absolutně nevyhovujících podmínkách. „*Každý má přece právo na důstojný život, včetně dětí. A pokud si představíme důstojný život přinejmenším v té nejnižší míře, pak se určitě nejedná o dlouhodobý pobyt v jednom pokoji, se společným sociálním zařízením, technicky nevyhovujícími, zapáchajícími chodbami s plísněmi na stěnách. Tito lidé nic nevlastní, většinou o všechno už dávno přišli, sbalí se do igelitových tašek, vezmou děti za ruce a nanejvýš mohou vyměnit ubytovnu za ubytovnu. Pokud nemají peníze na jídlo, vypomůže jim majitel, ale musí si to odpracovat, jak jsme se dozvěděli od jednoho z klientů, ale bohužel nemůžeme to nijak prokázat.*” Uvedl komunikační partner 8.

Nemohu se zbavit dojmu, že majitelé ubytoven se sice tváří jako poslední spasitelé sociálně slabých občanů, ale v důsledku jim jde pouze o zisky. Jak jinak si lze vysvětlit skutečnost, že matka a čtyři děti v jedné místnosti společně s ostatními ubytovanými na

patře sdílí sociální zařízení, daleko od centra města, musí každý měsíc zaplatit 16 000 Kč. Pokud nesplní stanovené podmínky ze strany ubytovatele, dostanou výpověď z ubytovací smlouvy z důvodu porušení provozního řádu, ale kam půjdou?

Další sada otázek byla zaměřena na **dostupnost služeb občanského vybavení**. Všichni oslovení komunikační partneři vyjádřili velkou nespokojenost s dosahem služeb, především obchodů, lékárn, lékařů. Také **dostupnost základní a mateřské školy** je pro tři z pěti komunikačních partnerů obtížná spolu s nebezpečím provozu aut na frekventované komunikaci, dva partneři z pěti mají sice školy v dosahu, jsou ovšem též ohroženi dopravou. **Dostupnost volnočasových aktivit** je úzce spojená s dostupností škol. Tři z pěti komunikačních partnerů mají geografickou dostupnost obtížnou, dva z pěti naopak snadnou. Všichni oslovení partneři se shodli v obtížné finanční dostupnosti. *„Pokud je klient v hmotné nouzi, může si samozřejmě požádat o mimořádnou okamžitou pomoc k uhrazení odůvodněných nákladů vzniklých v souvislosti se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřených dětí z dávky hmotné nouze. Většinou to funguje tak, že klient přijde, řekne, na co konkrétně chce přispět, dostane žádost, kterou vyplní, předloží potvrzení, že jeho dítě bude navštěvovat například taneční kroužek a my žádost vyřídíme, pokud je žádost přiznaná, je v ní uvedeno datum, do kdy má žadatel o dávku doložit potvrzení o úhradě.“* Uvedl komunikační partner 8. Často se ovšem stává, že klient dítěti kroužek neuhradí, nemůže tedy úřadu práce, který poskytl finanční částku, doložit potvrzení o úhradě. V tomto případě je povinností úřadu práce vyčíslit přeplatek na poskytnuté dávce mimořádné okamžité pomoci a klient se stává dlužníkem úřadu práce. Úřady práce, aby předešly těmto problémům, řeší toto přímou platbou organizaci, která poskytuje tyto služby, poté co organizace obdrží platbu, zašle potvrzení o obdržení platby na příslušný úřad práce, který platbu uskutečnil. Dítě tak může navštěvovat požadovaný kroužek. Vše samozřejmě závisí na uvážení správního orgánu, ale pokud jde o děti, snaží se úřady práce tyto žádosti vyřizovat kladně.

Podle Šímové (2015) většina ubytovacích zařízení vznikla v místech, která byla z různých důvodů považována z hlediska bydlení za nepříliš atraktivní, tedy tam, kde by chtěl jen málokdo dobrovolně bydlet, často se jedná o lokality oddělené od ostatní zástavy průmyslovou zónou. S tím souvisí obtížná **dostupnost zaměstnání**. Dva z pěti komunikačních partnerů jsou na rodičovské dovolené. Jednomu komunikačnímu partnerovi v dostupnosti zaměstnání brání geografická a informační bariéra a zároveň

i nízká kvalifikace. Další komunikační partner se potýká s geografickou bariérou a nízkou kvalifikací. Poslednímu z komunikačních partnerů brání v dostupnosti zaměstnání informační bariéra a nízká kvalifikace.

To, jaké bariéry brání v dostupnosti zaměstnání, shrnuje komunikační partner 8 z řad odborné veřejnosti, který sdělil: „Protože jsou ubytovny často na okrajích měst, lidé, kteří zde žijí, jsou často vyloučeni z pracovního trhu a je to dané nejen geografickou bariérou, ale i bariérou informační, kvůli financím nemají přístup k internetu a těžko se dopraví do města. Nedostatek informací pak může způsobit, že příležitost ke vhodnému zaměstnání zanikne. Dalším velkým problémem nepřijetí do zaměstnání je nízká kvalifikace.”

Při hledání odpovědi na druhou výzkumnou otázku ve znění *Jaká je připravenost rodin s dětmi řešit povinnosti, které plynou z nájemního bydlení*, jsem se ptala na to, zda mají zkušenost s nájemním bydlením, zda znají dílčí povinnosti nájemce, zda se sami snaží hledat nájemní bydlení, a jaké jsou bariéry u konkrétního komunikačního partnera v poskytnutí městského bytu.

Všichni komunikační partneři se shodli ohledně vlastního úsilí při hledání nájemního bydlení, odpovědi pěkně shrnula partnerka 3: „*Sehnala sem si pronájem, měla sem připravený i peníze na kauci, ale když zjistili, že sem Rómka, sama se čtyřma dětma, tak z toho sešlo.*”

Stejného názoru je i Lux et al (2010), který uvádí, že problémem romské menšiny je diskriminace na volném trhu bydlení, a to z důvodu jejich etnického původu, v oblasti bydlení se potýkají s diskriminací v nesrovnatelně větší míře než v případě zaměstnání nebo vzdělávání.

Všichni komunikační partneři se též shodli v odpovědích na otázku, co jim brání v přidělení městského bytu, odpověděl partner 2: „*Na městě sem byl, a mám přijít, až zaplatím dluh...*” Na tuto otázku podal jasnou odpověď komunikační partner 9 z řad odborné veřejnosti: *Žádost o pronájem městského bytu si může podat každý, kdo splní stanovená kritéria. Musí mít vyřízené pohledávky vůči městu, nesmí být majitelem domu nebo bytu.*

Tři z pěti komunikačních partnerů mají znalost dílčích povinností, stejně jako i zkušenost s nájemním bydlením. Znalost dílčích povinností s nájemním bydlením

neznamená jen pravidelné hrazení jednotlivých položek. Výstižnou odpověď na tuto otázku podal komunikační partner 7 z řad odborné veřejnosti: *„Nastěhováním do nájemního bytu vzniká povinnost hradit několik položek více poskytovatelům, a tudíž vytvořit si odpovídající finanční rezervy pro úhradu těchto služeb. A to jsou hlavní důvody, proč naši klienti končí v ubytovacích zařízeních. Bohužel není v jejich silách pochopit nutnost finanční rezervy na úhradu všech povinností souvisejících s bydlením tj. nájem, elektřina, plyn, voda...”*

Jak uvádí Jedináková (2013), do ubytoven, kam se přestěhovávají rodiny s dětmi, si přinášejí spoustu dluhů. Dluží za elektřinu, plyn, nájem, odpady a jiné. Poté, když se chtějí odstěhovat, jen těžko získávají nájemní bydlení. Jsou zadlužení a nemají finanční prostředky na složení kauce čili jistoty. *„Co se týče kauce, odpověděl komunikační pracovník 8 z řad odborné veřejnosti, může úřad práce vypomoci dávkou hmotné nouze mimořádné okamžité pomoci na úhradu nezbytného jednorázového výdaje. Přispíváme těm klientům na kauce, kteří jdou z nestandardního bydlení do standardního, to znamená z ubytovny do nájmu. Nepřispíváme těm, kteří jdou z nájmu do nájmu. Výše kauce je dvojnásobek nájmu v místě obvyklé.*

Z výše uvedeného vyplývá, že pro rodiny s dětmi nejsou v ubytovacích zařízeních vytvořené podmínky pro jejich řádný vývoj a děti dlouhodobě žijící na ubytovně přejímají standard tohoto způsobu života jako běžný, je pro ně normou se všemi konsekvencemi, které přináší. Dětem chybí vzor kultivovaného bydlení, neznají život v běžném klasickém bytě. **„Doma”** je pro ně jedna místnost bez vlastního majetku a sociální zařízení sdílené s celou řadou cizích lidí. Šolková (2015) ve své práci uvádí, že rodiny s dětmi přicházejí do ubytovacích zařízení z nouze, kdy nemohou sehnat bydlení, přestože jsou platby na ubytovnách mnohdy mnohem vyšší než v nájemních bytech, jelikož se odvíjejí od počtu osob a načítají se. *„Klienti dávek hmotné nouze spoléhají na doplatek na bydlení, což je ve své podstatě demotivační a podporuje nezaměstnanost.”* Uvedl komunikační partner 8 z řad odborné veřejnosti.

Kumulace sociálně vyloučených osob v ubytovacích zařízeních s sebou přináší zdravotní, hygienická i sociálně – patologická rizika, úpadek sociálních vazeb (Šolková, 2015).

Pro rodiny s dětmi dlouhodobě žijících na ubytovnách je značně obtížné a mnohdy až nemožné, vrátit se na běžný trh s byty, mají problém se složením kauce a pokud dluží za

elektřinu nebo jiné energie, nezískají pro své nájemní bydlení připojení k těmto službám. Život na ubytovně je pak jedinou schůdnou alternativou (Šolková, 2015).

6 Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo zmapovat rizika spojená s dlouhodobým bydlením rodin s dětmi v ubytovacích zařízeních. Kromě hlavního cíle bylo dílčími cíli porovnat názor samotných rodičů žijících na ubytovnách s názory odborné veřejnosti a zjistit možnosti rodin s dětmi získat standardní bydlení v dané lokalitě.

Byly stanoveny dvě výzkumné otázky v souladu s cílem práce. Jedná se o otázky:

Jaká hrozí rizika dětem dlouhodobě žijících na ubytovnách.

Jaká je připravenost rodin s dětmi řešit povinnosti, které plynou z nájemního bydlení.

Výzkumný soubor k realizaci výzkumu byl složený ze dvou skupin. První výběrový soubor tvořily rodiny s nezletilými dětmi, popřípadě matky samoživitelky, které dlouhodobě žijí v ubytovacích zařízeních, druhý pak zástupci z řad odborné veřejnosti.

Většina komunikačních partnerů, vyslovila nespokojenost s dodržováním hygienických zásad, mezi nejčastější důvody patří negativní postoj k úklidu ze strany samostatně žijící mužské populace, přítomnost zvířat, dále pak výskyt parazitů a plísní.

S dodržováním zásad bezpečnosti je nespokojena také většina oslovených partnerů, a to zejména s poškozeným zábradlím, které znamená riziko zranění pro jejich malé děti, dalším velkým rizikem jsou poškozené vypínače a následně neosvětlená chodba. Partneři jsou nespokojeni i se stavem vzhledu a čistoty stěn, nedovíráním dveří.

Ve většině ubytovacích zařízeních nemají rodiny s dětmi k dispozici vlastní sociální zařízení. Společně s ostatními ubytovanými na jednom patře sdílí WC i koupelnu společně muži i ženy, pro malé děti toalety nejsou vůbec. I oslovení komunikační partneři sdílí sociální zařízení s ostatními obyvateli ubytovacího zařízení. Nejčastějším důvodem nespokojenosti je špína, nedostatek teplé vody a neprotékající toalety, zápach, zima.

Ubytovací zařízení bývají situována v místech, kde venkovní prostory před domem tvoří betonové plochy. Prostranství není nijak upraveno. Z výpovědí komunikačních partnerů je patrné, že jejich děti, aby si mohly pohrát na dětském hřišti, musí absolvovat

kus cesty do města, neboť v okolí ubytovacího zařízení jim hrozí nebezpečí v podobě rušné silnice a elektrického proudu, který je zaveden do ohradníku.

Mezi další rizika, která ohrožují život rodin s dětmi, je nespokojenost občanského soužití v ubytovacím zařízení. Téměř všichni oslovení partneři projevili nelibost s ubytovanými, kteří pod vlivem alkoholu či drog způsobují přílišný hluk, nepořádek a s tím spojené časté návštěvy policie.

Z výzkumu je patrné, že dlouhodobý pobyt v těchto zařízeních bude mít negativní dopad především na děti, neboť nemají šanci poznat jinou kulturu bydlení. Čerpají nejen ze vzorců chování a jednání svých rodičů, ale i ze vzorců prostředí, ve kterém žijí. Život v ubytovacích zařízeních jim připadá zcela normální. Nemají možnost srovnání.

V souvislosti s druhou výzkumnou otázkou, která byla zaměřena na připravenost rodin s dětmi řešit povinnosti, které plynou z nájemního bydlení, byly získány následující výsledky. Rodiny, které měly standardní bydlení, se dostaly do ubytoven díky tomu, že dlužily na nájemném a na službách spojených s bydlením. Problémem rodin s dětmi v ubytovacích zařízeních je tedy zadlužení. Nemají návyky z domova a finanční gramotnost, neumějí plnit podmínky k udržení nájmu. Jsou nemotivovaní podílet se na řešení vlastní situace. Často jsou adaptováni na nastavený systém sociální ochrany, považují jej za samozřejmý a nárokový a nejsou schopni za svůj život převzít plnou odpovědnost. Vzhledem ke koncepci Ministerstva práce a sociálních věcí je velký tlak na umístění klientů, kteří dlouhodobě žijí na ubytovnách do nájemních bytů. A právě tady vyvstává úkol pro sociální pracovníky úřadů práce ve spolupráci sociálních pracovníků sociálních odborů měst, pomoci těmto klientům udržet si nájemní bydlení. Práce s rodinou musí být dlouhodobá a systematická. I když je situace každé rodiny ojedinělá, přesto lze některé problémy rodin považovat za univerzální. Přestože je bydlení primární odpovědností jednotlivce, role státu je nezastupitelná. Stát by měl působit nejen preventivně, ale i motivačně a maximálně efektivně.

Domnívám se, že cíle diplomové práce byly naplněny. Zmapovala jsem rizika spojená s dlouhodobým bydlením rodin s dětmi v ubytovacích zařízeních, porovнала jsem názory samotných rodičů žijících na ubytovnách s názory odborné veřejnosti a zjistila, jaké jsou možnosti rodin s dětmi získat standardní bydlení v dané lokalitě. Svou prací jsem chtěla upozornit na negativní jevy vyplývající ze života na ubytovnách, které budou mít nepříznivý dopad hlavně pro děti.

Získané informace, byť z malého vzorku ubytovacích zařízení, by mohly být jedním z podkladů pro přípravu souhrnného řešení sociálního bydlení, jehož přípravou je pověřeno Ministerstvo pro místní rozvoj ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí. Tyto změny se neobejdou bez úpravy legislativy jak ve stavebnictví, tak v sociální sféře. Je potřeba nastavit taková pravidla, aby rodiny s dětmi byly schopny hradit platbu za ubytování, podobně jako je tomu u pobytových sociálních služeb, které se řídí platbami stanovenými zákonem. Nepříznivou situaci rodin s dětmi by mohlo vyřešit nízkonákladové sociální bydlení s doprovodným sociálním programem za pomoci státu ve formě dotací. Dále zafinancovat neziskové organizace, které by se rády ujaly této možnosti. Náklady na bydlení, které stát vyplácí majitelům ubytoven, raději využít pro sociální bydlení.

7 Seznam literatury

1. BÄCKMAN, O. et al., © 2010. Combating Child Poverty? A Multilevel Assessment of Family Policy Institutions and Child Poverty in 21 Old and New Welfare States. [online]. [cit. 2017-05-30]. In: *Journal of Social Policy* 39(2). p. 275-296. Dostupné z: <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A302583&dswid=15016029043650>
2. BARANOVÁ, M., 2014. *Řešení problematiky ubytoven v krátkodobém a dlouhodobém horizontu*. [online]. [cit. 2017-05-30]. Accendo – Centrum pro vědu a výzkum, o.p.s. Dostupné z: http://www.kpss-blansko.cz/wp-content/uploads/2014/03/02_Accendo_Ubytovny_27_2_Blansko.pdf
3. BARTOSH, A., 2007. Social Housing and European State Aid Control. In: *European Competition Law Review* 28,10. p. 563-570.
4. BECK, P. et al., 2012. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením*. Olomouc: Anag. 447 s. ISBN 978-80-7263-744-7.
5. BŘESKÁ, N. et al., 2012. *Státní sociální podpora s komentářem a příklady*. Olomouc: Anag. 223 s. ISBN 978-80-7263-739-3.
6. BUBENÍKOVÁ, P., 2015. *Problematika bydlení sociálně vyloučených rodin s dětmi v městě Brně – analýza potřeb z perspektivy účastníků programu*. Brno. Diplomová práce. FSS. MU.
7. DISMAN, M., 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 2. vydání. Praha: Karolínium. 374 s. ISBN 978-80246-0139-7.
8. DUSOVÁ, M., 2016. *Problémy současné rodiny s ohledem na dopad na dítě*. Hradec Králové. Diplomová práce. PF. UHK.
9. ELEZI, J., 2016. *Bezdomovectví jako sociální problém, jeho rizika a jejich prevence*. České Budějovice. Bakalářská práce. ZSF JU.
10. FEINSTEIN, L., © 2003. Inequality in the Early Cognitive Development of British Children in the 1970 Cohort. [online]. [cit. 2017-05-30]. In: *Economica*,

2003. 70.277. p. 73-97. Dostupné z:
<http://www.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-0335.t01-1-00272/full>
11. FENCLOVÁ, L., 2016. *Role asistovaného kontaktu v náhradní rodinné péči*. České Budějovice. Diplomová práce. ZSF JU.
 12. FRIEDRICHS, J., © 2017. Social Norms in Distressed Neighbour Hoods. In *Life in Poverty Neighborhoods. European and American Perspectives*. [online]. [cit. 2017-05-30]. London: Routledge. p. 11-30. Dostupné z:
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0267303032000135447>
 13. GOJOVÁ, A. et al., 2014. *O způsobech zvládnání chudoby z perspektivy rodin*. Ostrava: FSS UO. 137 s. ISBN 978-80-7464-492-4.
 14. GREGG, P. et al., © 2005. Family Expenditures post-welfare Reform in the UK: Are Low-Income Families Starting to Catch up? [online]. [cit. 2017-05-30]. In: *Labour Economics* 13, 6. p. 721-746. Dostupné z:
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0927537105000734>
 15. HENDL, J., 2008. *Kvalitativní výzkum*. 3. vydání. Praha: Portál. 408 s. ISBN 978-80-262-0219-6.
 16. HRUŠKA, L., et al., 2013. *Analýza a řešení problematiky ubytoven na území SMO v krátkodobém a dlouhodobém horizontu*. Ostrava: Proces – Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o. 67 s.
 17. JEDINÁKOVÁ, H., PISCHOVÁ, J., 2013. *Jsou ubytovny opravdu vhodným řešením pro bydlení rodin s dětmi a lidí bez domova?* Ostrava: Občanské sdružení Vzájemné soužití. 62 s.
 18. KAHOUN, V. et al., 2013. *Sociální zabezpečení*. 2. vydání. Praha: Triton, 468 s. ISBN 978-80-7387-733-0.
 19. KELLER, J., 2011. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Slon. 198 s. ISBN 978-80-2510-800-0.
 20. KOHOUTOVÁ, J., 2015. *Drogová závislost jako důsledek negativně využívaného volného času*. České Budějovice. Bakalářská práce. TF JU.

21. KREBS, V., et al. 2015. *Sociální politika*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer. 568 s. ISBN 978-80-7478-921-2.
22. KRUŠINSKÁ, K., 2014. Vliv předlužené rodiny na potřeby dítěte. In. *Sociální práce – sociální práce*. 2014(2). s. 11-12. ISSN 1213-6204.
23. KUBEŠOVÁ, S., 2014. *Problematika zřizování chráněného bydlení v rámci procesu transformace Domova Pístina*. České Budějovice. Bakalářská práce. ZSF JU.
24. LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EVROPSKÉ UNIE, © 2012. [online]. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2012/C326/02. [cit. 2017-05-30]. Dostupné z: [http://www. eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT](http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT)
25. LUX, M. et al., 2002. *Bydlení - věc veřejná. Sociální aspekty bydlení v České republice a zemích Evropské unie*. Praha: Slon. 287 s. ISBN 80-86429-12-1.
26. LUX, M. et al., 2010. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením – mezinárodní perspektiva a návrhy opatření*. 2. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 63 s. ISBN 978-80-7330-176-7.
27. LUX, M. et al., 2011. *Bytová politika – teorie a inovace pro praxi*. Praha: Slon. 229 s. ISBN 978-80-7419-068-1
28. MAGADI, M., © 2010. Risks Factors for Severe Child Poverty in the UK. [online]. [cit. 2017-05-30]. In: *Journal of Social Policy* 39(2). p. 297-316. Dostupné z: <http://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-social-policy/article/risk-factors-for-severe-child-poverty-in-the-UK>
29. MAREŠ, P. et al., 2008. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. 77 s. ISBN 978-80-7416-014-1.
30. MAROUŠKOVÁ, M., 2015. *Nepojistné sociální dávky jako forma podpory pěstounských rodin*. České Budějovice. Bakalářská práce. ZSF JU.
31. MATOUŠEK, O. et al., 2005. *Sociální práce v praxi*. 2. vydání. Praha: Portál. 352 s. ISBN 978-80-73-67-818-0.

32. MATOUŠEK, O. et al., 2008. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vydání. Praha: Portál. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.
33. MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ, 2011. Státní fond rozvoje bydlení. *Koncepce bydlení České republiky 2020*. Praha: KPMG ČR, s.r.o. 2011. 115 s.
34. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2013. *Normativní instrukce č. 10/2013*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. 45 s.
35. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2015. *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015-2025*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. 155 s.
36. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2016. *Instrukce č. 10/2016*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. s. 10.
37. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2017. *Instrukce náměstka pro řízení sekce 4 č.7/2017*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. s. 19.
38. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
39. NAVRÁTILOVÁ, J., 2013. Azylové domy pro matky s dětmi. In: MATOUŠEK, O., et al. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. s. 428 – 430. Sociální práce (1). ISBN 978-80-262-0366-7.
40. NEČASOVÁ, M., 2003. Profesní etika. In: MATOUŠEK, O., et al. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. s. 33-38. ISBN 80-7178-548-2.
41. PALVARINI, P. et al., 2013. *Social Housing in the EU*. [online]. [cit. 2017-05-30]. Institute for the Study of Labor. PE 492.462. p. 60. Dostupné z: http://http://www.iut.nu/Literature/EU/EU_and_SocialHousing_Jan_2013.pdf
42. PELÍŠKOVÁ, V., 2012. *Sociální ubytovny jako dlouhodobé bydlení pro sociálně slabé*. Ústav územního rozvoje. Česká republika. 28 s.
43. POLÁKOVÁ, O. et al., 2006. *Bydlení a bytová politika*. Praha: Ekopress. 294 s. ISBN 978-808692-903-3.

44. ROOSA, M. et al., © 1999-2017. Measures for Studying Poverty in Family and Child Research. [online]. [cit. 2017-05-30]. In: *Journal of Marriage and Family* 67, 4. p. 971-988. Dostupné z: <http://www.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-3737.2005.00188.x/full>
45. RŮŽIČKA, M., 2011. Časoprostorové a infrastrukturní aspekty procesu sociální exkluze. In: *Sociologický časopis* 11(2). 47, 2. s. 273-296.
46. SELUCKÁ, M., 2005. *Nájem a podnájem bytu*. Brno: Bizbooks. 160 s. ISBN 978-80-2510-800-0.
47. SIROVÁTKA, T., 2004. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, Georgetown. 240 s. ISBN 80-210-3455-6.
48. SNOPEK, J. et al., 2014. *Systém sociálního bydlení v České republice*. Brno: IQ Roma servis, o.s. 36 s.
49. SOKAČOVÁ, L., 2017. *Sociální bydlení a sociální začleňování*. Praha: MPSV. ISSN 2336-257X.
50. SUNEGA, P., 2002. Adresný příspěvek na nájemné. In: LUX, M. et al. *Bydlení – věc veřejná*. Praha: Slon. s. 161-228. ISBN 80-86429-12-1.
51. ŠIMÍKOVÁ, I., 2012. *Analýza databáze příjemců dávek hmotné nouze*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. 67 s. ISBN 978-80-7416-111-7.
52. ŠÍMOVÁ, K., 2015. *Bariéry v dostupnosti důstojného bydlení pro osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách*. Olomouc. Absolventská práce. VOŠ.
53. ŠLESINGEROVÁ, K., 2017. *Novela zákona o pomoci v hmotné nouzi pomůže rodinám s dětmi z ubytoven do standardního bydlení*. Praha: MPSV. 35 s.
54. ŠMÍDA – KARKOVSKÝ, J., 2015. *Nástroje integrace osob vyloučených z bydlení na místní úrovni*. Brno. Diplomová práce. FSS MU.
55. ŠOLKOVÁ, B., 2015. *Analýza sociálně vyloučených lokalit a ubytoven na území města Liberec*. [online]. [cit. 2017-07-12]. 78 s. Dostupné z:

http://www.liberec.cz/files/vizitky_prilohy/analyza-socialne-vyloucenych-lokalit-ubytoven-uzemi-mesta-liberec/pdf.

56. TOMEŠ, I., 2011. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál. 368 s. ISBN 978-80-7367-868-5.
57. TRÝBOVÁ, M., 2016. *Možnosti řešení nepříznivé situace v oblasti bydlení u nízkopříjmových skupin obyvatel*. Brno. Diplomová práce. FSS MU.
58. TUČKOVÁ, B., 2015. *Sociální bydlení jako otázka lidských práv*. Brno. Diplomová práce. PF MU.
59. VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV. 2015. [online]. In: *United Nations*. [cit. 2017-05-30]. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_cz2.pdf
60. Zákon č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby, 2009. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 81, s. 3702-3724. ISSN 1211-1244.
61. Vyhláška č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby, 2009. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 81, s. 3702-3724. ISSN 1211-1244.
62. VYMAZALOVÁ, P., 2016. *Dostupnost sociálního bydlení pro osoby ohrožené sociálním vyloučením ve statutárním městě Brně v roce 2013*. Praha. Diplomová práce. NHF VŠE.
63. WATT, P. et al., © 2000. *Discourses of Social Exclusion: an Analysis of Bringing Britain Together: a National Strategy for Neighbourhood Renewal*. [online]. [cit. 2017-05-30]. In: *Housing, Theory and Society*. 17.1: p. 14-26. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/140360900750044746>
64. WEBB, A. et al., 2003. *Living Situations as an Object of the Intervention of Social Workers*. In: *Social Work, Social Care and Social Planning*. s. 84-94. ISSN 1213-624.
65. WHITEHEAD, CH. et al., 2007. *Social Housing in Europe*. London: London School of Economics and Policy Science. 180 s. ISBN 978-0-85328-100-9.

66. Zákon č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. [databáze]. [cit. 2017-05-30]. Dostupné z: <http://www.ASPI-Serveraspi.mpsv.cz>
67. Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, 2006. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 63, s. 2226-2328. ISSN 1211-1244.
68. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. [databáze]. [cit. 2017-05-30]. Dostupné z: <http://www.ASPI-Serveraspi.mpsv.cz>
69. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. [databáze]. [cit. 2017-05-30]. Dostupné z: <http://www.ASPI-Serveraspi.mpsv.cz>
70. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, 2012. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33, s. 1026-1368. ISSN 1211-1244.
71. ZELENÁ, M., KLÉGROVÁ, A., 2006. *Podpora rodiny*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. 32 s. ISBN 80-86991-67-9